

Həmid Vəliyev

**BEYNƏLXALQ
JURNALİST
TƏŞKİLATLARI**

Dərs vəsaiti

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
28.06.05 tarixli 523 sayılı əmri ilə dərs vəsaiti
kimi tövsiyyə edilmişdir*

UniPrint

Bakı – 2005

87(Az)
V39

Elmi redaktor: **Sabir MƏMMƏDOV**
tarix elmləri namizədi

461
V56

RƏYÇİLƏR:
Cahangir Məmmədli
filologiya elmləri namizədi, dosent

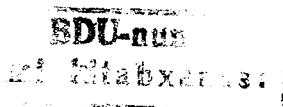
İlham MAZANLI
tarix elmləri namizədi

Vəliyev Həmid. Beynəlxalq jurnalist təşkilatları. Bakı.
UniPrint, 2005

Dərs vəsaitində beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının yaranması və inkişafı tarixindən, bu təşkilatların jurnalistikən dönya standartlarının formallaşdırılmasında rolundan, bütün qitələrdə mətbuat və söz azadlığının bərqrər edilməsində xidmətlərindən və beynəlxalq qurumlarla əlaqələrindən bahs edilir.

Dərs vəsaiti beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının tarixi və fəaliyyəti ilə maraqlanan mütəxəssislər, jurnalistika fakültələrinin və bölmələrinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

3500290527
V —————
2318-2005

ISBN 7-79517-427-5

© UniPrint, 2005

GİRİŞ

Dünyanın mətbuat tarixinə diqqət yetir-dikdə jurnalistlərin fəaliyyətinə maneələr yaradılmasının, söz və mətbuat azadlığı-na məhdudiyyətlər qoyulmasının, bu və ya digər «xətala-ra görə» mətbuat işçilərinin cəzalandırılmalarının, hətta ölkədən sürgün edilmələrinin, qəzet və jurnalların nəşri-nin dayandırılmasının, cəmiyyət üçün «zərərli kitabların» tonqallarda yandırılmasının şahidi oluruq. Görürük ki, mətbuat yarandığı gündən etibarən jurnali-stlərlə hakimiyyət orqanları arasında münaqişə törəyir, müxbirlər gördüklərini, cəmiyyətdəki eybəcərlikləri eks etdirmək istəyir, imperatorlar, krallar, çarlar, sultan-lar... buna imkan verməmək üçün senzuranın gücündən istifadə edirlər.

Jurnalistlərin yerli-yersiz təqib edilmələri, mətbu-atda senzuranın gücləndirilməsi onların mətbuat və söz azadlığı uğrunda mübarizəsinin mütəşəkkil şəkil alma-sına gətirib çıxarır, KIV işçiləri təşkilatlanmağa başlayır, bir neçə qəzet və jurnal redaksiyalarının əməkdaşlarının bir təşkilatda birləşmələri ilə nəticələnirdi. Bir ölkənin jurnalist təşkilatı ilə digər ölkənin və ya ölkələrin jurna-list təşkilatlarının həmrəyliyi yaranır, mətbuat azadlığı və demokratiya uğrunda mübarizəni öz fəaliyyətinin əsas qayəsi hesab edən beynəlxalq jurnalist təşkilatları mey-

dana çıxırdı. 1894-cü ildə Beynəlxalq Mətbuat Təşkilatı Birliyi Antverpendə məhz bu cür yarandı. Sonralar Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının əsası qoyuldu.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının yarandığı dövr elə bir dövr idi ki, dünyada iki böyük dövlət - ABŞ və Sovetlər Birliyi, iki ideologiya vardı: birincisi, kapitalizm dünyasının burjua ideologiyası, ikincisi isə kapitalizm dünyasına meydan oxuyan, marksizm-leninizm nəzəriyyəsini fəaliyyətinin canı və ruhu hesab edən sovet imperiyası mövcud idi. Sovet hakimiyyətinə demokratiya, aşkarlıq, sözün əsl mənasında mətbuat azadlığı yad idi, halbuki özünü dünyada ən demokratik hakimiyyət, fəhlələrlə kəndlilərin hakimiyyəti, əsl xalq hakimiyyəti kimi qələmə verir, mətbuatı Kommunist Partiyasının sadıq köməkçisi hesab edirdi. Mətbuat bu partiyanın fəaliyyətini tərifləmək, Sovetlər Birliyinin müvəffəqiyyətlərini dünyaya faş etmək, kapitalizmi pisləmək, onun öz yerini tezliklə sosializmə verəcəyini təbliğ etməklə məşğul idi. Məhz buna görə də əsas vəzifəsi jurnalistlərin azad və müstəqil həmkarlar ittifaqlarının köməyi ilə mətbuat azadlığının və sosial ədalətin qorunması olan Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasını tanımaq istəmir, onu mürtəcə təşkilat kimi qələmə verməyə çalışırdı.

Müasir dövrdə beynəlxalq jurnalist hərəkatı geniş vüsət almış, beynəlxalq jurnalist təşkilatları daha mütəşəkkil fəaliyyət göstərməyə başlamışlar.

Bu təşkilatların dünya jurnalistikasında rolü və əhəmiyyəti durmadan artır. Əlbəttə, beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının tarixini və fəaliyyətini öyrənmək, bu təşkilatların təcrübəsindən jurnalistikanın inkişafında istifadə etmək vacibdir. Məhz buna görə də universitetlərin jurnalistika fakültələrində və filologiya fakültələrinin jurnalistika şöbələrində, xüsusilə beynəlxalq jurnalistika şöbələrində «Beynəlxalq jurnalist təşkilatları» kursu tədris olunur. Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsində «Xarici ölkələrin jurnalistikası tarixi» kursunun öyrənilməsi zamanı beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının fəaliyyətinə ötəri də olsa nəzər salınır, beynəlxalq jurnalistika şöbəsinin magistratura pilləsində isə həmin kurs geniş tədris olunur. Təəssüf ki, son altı il ərzində kursun tədris olunmasına baxmayaraq, dərs vəsaiti yoxdur. Biz həmin boşluğu müəyyən qədər aradan qaldırmaq məqsədilə tədris programı əsasında bu dərs vəsaitini yazmışıq.

Şübhəsiz, ilk elmi-tədqiqat işi kimi kitabda əyər-əskiklərin olması istisna deyildir. Əminlik ki, mütəxəssislərin, «Xarici ölkələrin jurnalistikası tarixi»ni tədris edənlərin qeyd və təklifləri kitabın gələcək nəşrlərinin daha mükəmməl olması ilə nəticələnə bilər. Yadda saxlamaq lazımdır ki, müasir dövrde beynəlxalq jurnalist hərəkatı dünyanın siyasi və iqtisadi vəziyyətini, müxtəlif formaları, metodları, təşkilatları əks etdirir. Dünyada jurnalist təşkilatları çoxdur. Kütləvi informasiya vasitə-

lərinin fəaliyyəti ilə məşğul olan beynəlxalq qeyri-hökumət və hökumət təşkilatları mövcuddur. KİV-lə bağlı regional və regionüstü, dini, milli-etnik təşkilatlar və digər təşkilatlar da fəaliyyət göstərirlər. Müasir dövrün fərqləndirici cəhəti beynəlxalq jurnalist hərəkatında dağınqliğin olmasıdır. Bu hərəkat qlobal tipli çoxsaylı universal birliliklər, ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar və ittifaqlar, regional və regionüstü səviyyədə müxtəlif birliliklər vasitəsilə həyata keçirilir.

Biz dünyada mövcud olan jurnalist təşkilatlarının heç də hamsından deyil, yalnız beynəlxalq statusa malik olan jurnalist təşkilatlarından, onların yaranması tarixindən, keçdikləri yoldan və bu günündən bəhs edəcəyik.

MÜASİR BEYNƏLXALQ JURNALİST HƏRƏKATININ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Girişdə dediyimiz kimi, müasir dövrdə kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti sahəsində beynəlxalq hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları mövcuddur. Buraya regional və regionüstü, dini, milli-etnik və digər təşkilatları da daxil etməyə lüzum vardır.

İndiki dövrün beynəlxalq jurnalist hərəkatının özünəməxsus xüsusiyyətləri mövcuddur. Müasir dövrün başlıca fərqləndirici cəhəti beynəlxalq jurnalist hərəkatında pərakəndəlikdir.

Beynəlxalq miqyaslı jurnalist təşkilatlarının ən başılcaları haqqında irəlidə söhbət açacağımızı nəzərə alaraq, biz burada yalnız beynəlxalq jurnalist hərəkatının əsas xüsusiyyətləri haqqında danışmağa çalışacaqıq.

Əvvələn, qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə ən iri beynəlxalq jurnalist təşkilatları BMT, BMT-nin YUNESKO və digər qurumları, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı və müxtəlif həmkarlar ittifaqı birlikləri ilə daha sıx əlaqələr yaratmağa başlamışlar. Dünyanın iri jurnalist qurumunun – Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının və Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının bir çox istiqamətlərdə möv-

qeləri yaxınlaşır. Bununla belə, həmin təşkilatların bir-biri ilə qovuşmalarının perspektivi hələlik görünmür.

Hazırda ixtisaslaşdırılmış beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının sürətlə inkişaf etdiyi müşahidə edilir. İxtisaslaşma müxtəlif prinsiplər əsasında həyata keçirilir. Məsələn, kütləvi informasiya vasitələrinin bir tipi üzrə ixtisaslaşma. Mətbuat üzrə ixtisaslaşmaya qəzetlər, jurnallar, almanaxlar, kitablar daxil olur. Radio, televiziya, kinoxronika, video-məhsullar və s. üzrə də ixtisaslaşmalar mövcuddur. Müasir dövrün diqqəti cəlb edən xüsusiyyətlərindən biri də dar ixtisaslaşmanın mümkünlüyüdür. Dar ixtisaslaşmalar üzrə assosiasiylar və təşkilatlar arasında əsası hələ 1910-cu ildə Brüsseldə qoyulmuş və 1925-ci ildə Parisdə yenidən qurulmuş Beynəlxalq Dövri Mətbuat Federasiyasını ayrıca qeyd etmək lazımdır.

İstehsalat-vəzifə prinsipi əsasında qurulan çoxlu miqdarda jurnalist ittifaqları, assosiasiyları və təşkilatları fəaliyyət göstərir. Beynəlxalq Qəzet Naşirləri Federasiyası, Beynəlxalq Kinorejissorlar Assosiasiyesi, Beynəlxalq Kinorejissorlar Assosiasiyları Federasiyası, Beynəlxalq Baş Redaktorlar Federasiyası, Beynəlxalq Texniki Mətbuat Federasiyası və s. bu qəbildəndir. Bundan daha kiçik və dünya jurnalistikasında vəziyyətə əslində heç bir təsir göstərmək iqtidarında olmayan beynəlxalq jurnalist təşkilatları da vardır. Məsələn, Beynə-

xalq Yol Qeydləri Müəllifləri olan Jurnalistlərin Federasiyası, Beynəlxalq Esperantist Jurnalistlər İttifaqı, Turizm Məsələləri üzrə Beynəlxalq Jurnalistlər və Yazarlar Federasiyası. Bu siyahını genişləndirmək də olar. Lakin deyilənlər əlavə olunmalı jurnalist təşkilatları bərasində də təsəvvür yaratmağa imkan verir.

Beynəlxalq jurnalist hərəkatının əsas xüsusiyyətlərindən və inkişaf meyllərindən danışarkən üç vacib cəhətə diqqət yetirmək lazımdır.

Birincisi, beynəlxalq jurnalist hərəkatında region təşkilatlarının yaradılması üstünlük təşkil edir və həmin proses bütün qitələrdə özünü aydın göstərir. Britaniya Millətlər Birliyi Mətbuat İttifaqı, Ümumafrika İnformasiya Agentliyi – PANA, Latin Amerikası Xüsusi İnformasiya Agentliyi – ALASEİ, Bloklara Qoşulmayan Ölkələrin İnformasiya Agentliklərinin Pulu, ASEAN Ölkələri Jurnalistlərinin Konfederasiyası, Amerikaarası Professional Jurnalist Təşkilatları Federasiyası, Ümumafrika Jurnalistlər Federasiyası və neçə-neçə başqaları öz fəaliyyətlərini əsas etibarı ilə regionlarda aparır və region jurnalist təşkilatları kimi tanınırlar.

İkincisi, beynəlxalq jurnalist hərəkatında qarışiq peşələrin nümayəndələri ilə birləşmə meylləri güclənmişdir. İnformasiya məkanının qloballaşması, kompüter texnikasının və şəbəkəsinin sürətlə genişlənməsi informasiyanın işlənib hazırlanmasının, qorunub saxlanma-

sının və yayılmasının etibarlılığını tələb edir. Bu tələblər jurnalistlərlə hüquqşunasların qüvvələrinin birləşdirilməsi zərurətini yadadır. Beləliklə də dünyanın bir çox ölkələrində Hüquqşunaslar və Jurnalistlər Assosiasiyası meydana çıxmışdır və fəaliyyət göstərir. Bu assosiasiylar məhkəmə proseslərində jurnalistlərin müdafiəsi işində fəal iştirak edir, məsələ ilə bağlı kitablar buraxırlar. Bununla belə, bu cür təşkilatlar mahiyyəti etibarı ilə hələlik beynəlxalq təşkilatlara çevrilə bilməmişlər. Lakin onların gördükleri işin səmərəsi bu sahənin perspektivli olduğunu sübut edir.

Elə buradaca qeyd etmək lazımdır ki, hüquqşunaslarla jurnalistlərin əlbir fəaliyyətini həyata keçirən bu cür təşkilatlar Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Polşada və bir sıra digər ölkələrdə yaradılmışdır. Hələ 1996-cı il oktyabrın 16-da Beynəlxalq Hüquqşunaslar və Jurnalistlər Assosiasiyasının təsis konfransının bəyannaməsi yayılmışdı. Təəssüf ki, hələlik pərakəndə təşkilatların birləşdirilməsi mümkün olmamışdır.

Üçüncüüsü, beynəlxalq jurnalist təşkilatları öz fəaliyyətlərinin istiqamətini dəyişirlər. Bu təşkilatların ağırılıq mərkəzi ictimai-siyasi istiqamətdən jurnalistlərin peşə xarakterinin, mənafelərinin və professional tələbatlarının daha da möhkəmləndirilməsinə və təkmilləşdirilməsinə yönəldilmişdir. Məhz bunun nəticəsində kütəlvi informasiya vasitələri işçilərinin həmkarlar ittifaqla-

rının sayı durmadan artır. Bunu Yaxın Şərqi, Rusiya Federasiyasının, elə müstəqil Azərbaycanın timsalında da aydınca görmək olar. Maraqlı cəhətlərdən biri də bundur ki, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı jurnalistlərin əməyi problemlərinə daha böyük diqqət yetirməyə başlamışdır.

Beynəlxalq jurnalist hərəkatında diqqəti cəlb edən bu cəhətlər dünya ölkələrinin milli qanunvericiliyində düzəlişlər aparmasını, qlobal informasiya məkanı şəraitində KİV-in fəaliyyəti üçün şərait yaradılmasını tələb edir. Bununla bağlı, ölkəmizdə KİV-in tənzimləməsi məsələsinə dair çoxlu qanunvericilik aktları qəbul olunmuşdur. Bu sənədlərin hamisində dünyadan beynəlxalq təşkilatlarının, o cümlədən beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının KİV-lə bağlı fikirləri, söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması barədə tələblər nəzərə alınmışdır.

I BEYNƏLXALQ JURNALİSTLƏR FEDERASIYASI

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası öz yanma tarixinə görə dünyada mətbuat işçilərinin professional birliklərini özündə cəmləşdirən ən qədim və ən iri jurnalist təşkilatıdır. Mənzil-qərargahı Fransanın paytaxtı Paris şəhərində olmaqla 1926-ci ildə müəyyənləşdirilmiş və 1945-ci ilin martında Ümumdünya Jurnalistlər Konqresi tərəfindən elan edilmişdir. Təşkilatın birinci təsis kongresi 1946-ci ilin iyununda Kopenhagendə keçirilmişdir. BJF öz peşə vəzifələrini yerinə yetirəkən jurnalistlərin hüquq və azadlıqlarını, namus və ləyaqətlərini müdafiə etmək, böyük kapitalın mətbuata mənfi təsirinə qarşı mübarizə aparmağı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Əlbəttə, yaranlığı dövrdən etibarən müxtəlif ölkələrdə jurnalist birliklərinin təşkilatlanmasında müəyyən iş görən BJF ikinci dünya müharibəsinin başlanması ilə öz fəaliyyətinə son qoydu.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası yarandığı ilk gündən etibarən jurnalistlərin peşə etikasına ciddi riayət etmələrini vacib şərt kimi qoymuşdur. Hələ 1939-cu ildə federasiyanın Bordo şəhərində keçirilən yedinci konqresində jurnalistlərin professional vicdanı kodeksinin mət-

ni təsdiq edilmişdi. Mətndə jurnalistlərin vicdanlılığı, məsuliyyəti, faktlara və insanlara hörmətlə yanaşması ön plana çəkilir. Sənəddə deyilirdi ki, jurnalist informasiya almağın düzgün metodlarından istifadə etməli, dərc etdirdiyi bütün materiallar üçün məsuliyyət daşımalo, təsvir etdiyi hadisələrin və ya aldığı informasiyanın məhiyyətini təhrif etməməli, əlində kifayət qədər əsas olmadan bu və ya digər insanı günahlandırmamalı, həmçinin onun ünvanına təhqirlər yazmamalı, öz həmkarlarına ziyan vurmamalı, peşə mənafeləri üçün müəyyənləşdirilmiş kollektiv həmrəylik qanunlarına tam uyğun olaraq fəaliyyət göstərməlidir.

Müharibənin gedişi dövründə, 1941-ci ildə müttəfiq dövlətlərin Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası təsis edildi. Yə yeni təşkilat jurnalistləri faşizmə qarşı, ikinci dünya müharibəsində antifaşist qüvvələrin tezliklə qələbə çalması uğrunda mübarizədə birləşdirməli idi. Belə bir razlaşmavardı ki, bu təşkilat əsasında müharibədən sonrakı dövrdə Dünya Demokratik Jurnalistlər Təşkilatı yaradılacaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Sovet hökuməti Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasını mətbuatda iri inhisarlarla sıx bağlı olan təşkilat hesab edirdi, çünkü onun üzvləri arasında NATO ölkələrinin və faşist rejimli dövlətlərin jurnalist təşkilatları vardi. Sovet hakimiyyətinin fikrincə, həmin təşkilat mətbuat azadlığı, professionalizm, müstəqillik ibarələri ilə pərdələnərək, əslində bey-

nəlxalq jurnalist inhisarlarına xidmət edir və yalnız sahibkarlığın azadlığını tanır, jurnalist hərəkatının, sülh, demokratiya, tərəqqi və sosial ədalət uğrunda hərəkatın parçalanması siyasetini yeridirdi.

Lakin BJF:

- jurnalistlərin güclü, azad və müstəqil həmkarlar ittifaqları vasitəsilə mətbuat azadlığının və sosial ədalətin təntənəsi üçün beynəlxalq fəaliyyəti inkişaf etdirir, eyni zamanda insan hüquqlarını, demokratiyanı və plüralizmi qoruyur;
- ayrışękiliyin bütün növlərinə etiraz edir və KİV-dən təbliğat vasitəsi, dözümsüzlüyü və münaqişəni təbliğ edən vasitə kimi istifadə olunmasını pisləyir;
- siyasi və mədəni ifadənin azadlığına inanır, həmkarlar ittifaqlarını və insanın digər əsas hüquqlarını müdafiə edir;
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatı sistemi və beynəlxalq həmkarlar ittifaqları hərəkatı hədlərində jurnalistlər lehinə danışan təşkilatdır;
- jurnalistləri və onların ittifaqlarını, sənaye və professional hüquqlarını qorumaq uğrunda mübarizə aparır, lazımlı gəldikdə jurnalistlərə humanitar yardım təmin etmək üçün Beynəlxalq Təhlükəsizlik Fondu yaratmışdır.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının siyaseti hər üç ildən bir keçirilən konqres tərəfindən həll edilir.

Hazırda federasiya dünyanın 100-dən çox ölkəsin-dən 500 min üzvü təmsil edir. Federasiyanın ali orqanı konqres, konqreslərarası dövrdə isə rəhbər büroodur. Təşkilatın vəzifəli şəxsləri prezident, vitse-prezident, baş kətib, həmçinin əsasən regional problemlərlə məşğul olan müşavirlərdir.

BJF-nin rəsmi dilləri ingilis, alman və fransız dil-ləridir. Təşkilatın EKOSOS (II kateqoriya), YUNESKO («B» kateqoriyası), Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT), Avropa Şurası yanında məşvərətçi statusu vardır.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının mənzil-qərargahı Brüsseldə yerləşir. Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində, keçmiş SSRİ respublikalarında yeni yaradılmış birlilikləri ilə əlaqələr yaradır, jurnalist təşkilatlarının fəaliyyətinə nəzər yetirir. Məsələn, Çex Respublikası jurnalistlərinin sindikatı Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasına qəbul edilmişdir. Sindikat Çexiyada çətin iqtisadi və siyasi münasibətlərin yenidən qurulması dövründə işsiz qalmış üzvlərinə maliyyə yardımını təklif edən, jurnalistlər üçün işçi mübadiləsi təşkil edən və bu fəaliyyətini davam etdirən ilk ictimai təşkilatdır. Son vaxtlarda ən iri universal jurnalist təşkilatları YUNESKO və BMT-nin digər ixtisaslaşdırılmış qurumları, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) və müxtəlif həmkarlar ittifaqı birlilikləri ilə daha sıx əlaqələr yaratmağa başlamışdır.

Həmin siyaset seçilmiş İcraiyyə Komitəsinin rəhbərliyi altında Brüsseldə yerləşən Katiblik tərəfindən həyata keçirilir. BJF-nin sonuncu, 25-ci konqresi 2004-cü il mayın 24-30-da Yunanistanın paytaxtı Afinada təşkil olunmuşdur.

Konqresdə BJF-nin yeni Nizamnaməsi qəbul edilmişdir. Təşkilatın mənzil-qərargahı Belçikanın Brüssel şəhərində Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzinin iqamətgahında yerləşir. Nizamnamədə bir daha qeyd edilmişdir ki, BJF jurnalistlərin professional birliliklərinin konfederasiyasıdır. Bu təşkilat müxtəlif məsələlər barəsində professional birliliklərə əməkdaşlıq etmək məqsədilə yaradılmışdır, heç bir ideoloji, siyasi, dövlət və dini təsisatlardan asılı deyildir, təşkilatın üzvlərini təmsil edir və birləşdirir, təhsil almaqda və təhqiqatçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaqda onlara kömək edir, həm regional, həm də daha miqyaslı transmilli təşkilatların BJF-yə üzv olmasını təmin edir. Təşkilat Belçikanın qanunları ilə fəaliyyət göstərir.

- BJF-nin mədsədləri aşağıdakılardır:
- jurnalistlərin hüquq və azadlıqlarını qoruyub müdafiə etmək;
  - informasiya azadlığına, KİV-in azadlığına və jurnalistikanın müstəqilliyinə hörmət etmək və bunu dəstekləmək;

- 254461
- professionalizmi yaxşılaşdırırıb inkişaf etdirmək, jurnalist təhsilində yüksək standartları təmin etmək;
  - bütün jurnalistlərin sosial və iş şəraitlərini yaxşılaşdırmaq;
  - təşkilatın üzvləri arasında əməkdaşlığı təmin etmək, professional təşkilatların inkişafına dəstək vermək;
  - redaksiya demokratiyasını təmin etmək;
  - jurnalistlərin sosial rolunu və jurnalist peşəsini, xüsusilə demokratiya və azadlığın inkişafına onların xidmətlərini qoruyub saxlamaq;
  - jurnalistlərin təhlükəsizliyini təmin edən işləri həyata keçirmək;
  - jurnalistlər üçün professional təhsilin və treninglərin təmin olunmasına yardım göstərmək;
  - müvafiq beynəlxalq, dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları ilə sıx münasibətlər yaradılmasını və dəstəklənməsini təmin etmək;
  - müəlliflik hüququ və beynəlxalq kompensasiyalar sistemi uğrunda mübarizə aparmaq;
  - jurnalistikada hüquq bərabərliyini təmin etmək.

Nizamnamədə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası tərkibinə daxil olmağın qaydaları da müəyyənləşdirilmişdir. Həmin qaydaların birində deyilir ki, demokratik təşkilat olan və jurnalistlərin professional, etik, mənəvi və maddi hüquqlarını müdafiə edən funksiyalara

malik professional jurnalist birlikləri Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasına üzv ola bilərlər. Bundan əlavə, professional olmayan, lakin özünü mətbuat azadlığının qorunmasına həsr edən milli jurnalist təşkilatları da BJF sıralarına qəbul edilə bilərlər.

Konqres Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının ali orqanıdır və burada bütün seçkiler gizli səsvermə yolu ilə aparılır.

Təşkilatın konqresləri hər üç ildən bir keçirilir. Konqreslər arasındaki dövrdə İcraiyyə Komitəsi federasiyanın rəhbər orqanı sayılır. Komitə 16 nəfər vəzifəli şəxsən və digər üzvlərdən ibarət olur. İcraiyyə Komitəsi ildə ən azı iki müşavirə keçirir. Qərarlar qəbul etmək üçün yetərsay 11 nəfərin iştirakı ilə təmin edilir.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının idarə olunmasında İnzibati Komitə mühüm rol oynayır. Bu komitəyə baş katib, prezident, iki vitse-prezident, fəxri xəzinədar daxildirlər. Komitə federasiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir, maliyyə məsələləri ilə məşğul olur, İcraiyyə Komitəsində müzakirə olunacaq məsələləri hazırlanır, habelə İcraiyyə Komitəsinin iclasları arasındaki dövrdə təşkilatın mənafelərini həyata keçirir.

BJF-nin qıtə və regional qrupları da təşkilatın idarə olunmasında mühüm rol oynayırlar.

{ Təşkilat bütün qıtələrdə - Avropada, Asiyada, Afrikada, Amerikada, Avstraliyada geniş fəaliyyət göstərir. }

BJF Avropada

Avropanın bir çox jurnalist təşkilatları Avropada Jurnalistlər Federasiyası vasitəsilə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının üzvüdür. Avropa Jurnalistlər Federasiyası BJF-nin Nizamnamasınə uyğun olaraq regional təşkilat kimi yaradılmışdır və qitənin jurnalistlər ittifaqlarının və onların üzvlərinin mənafelərini təmsil edir. Bu təşkilat otuzdan çox ölkədə təxminən 280 min jurnalisti birləşdirir. (Təşkilat Avropanın bütün siyasi təsisatlarında, o cümlədən Avropa Birliyində, Avropa Şurasında və ATƏT-də jurnalistlərin həmkarlar ittifaqlarının hüquqlarını qoruyur.)

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası jurnalistlərin Cənub-Şərqi Avropada müstəqil həmkarlar ittifaqlarının və assosiasiyanın inkişaf etdirilməsinə, ətraf mühitin qorunmasına, özünütənzimləmə, insan hüquqları və jurnalistlərin təhlükəsizliyi məsələlərinə diqqət yetirir.

BJF Amerikada

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının Latin Amerikasında fəaliyyəti müstəqil və keyfiyyətli jurnalistikanın inkişafı, demokratiyanın, sosial-iqtisadi inkişafın dəstəklənməsi üzərində cəmləşdirilmişdir. Bu sahədə təşkilatın Latin Amerikasında fəaliyyəti on üç üzv təşkilat və iki birlik tərə-

B. f. 12.04

findən həyata keçirilir. (Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının regional idarəsi 1990-cı ildə yaradılmış, Karakasda və Venesuelada yerləşdirilmişdir.)

Burada jurnalistika sahəsində çalışanların həmkarlar ittifaqı üzvləri təşkilatın üzvlərinə özünüidarə sahəsində təcrübəni öyrətmək, jurnalistlərin hüquqlarının qorunmasına diqqətli münasibət göstərmək məqsədi daşıyır. Bundan əlavə, təşkilat müəlliflik hüququ, gender problemləri, seçki proseslərində jurnalistlərin davranışları, KİV qanunvericiliyi məsələləri ilə bağlı işlər aparır.

BJF Afrikada

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası 1990-ci illərdən etibarən Şimali Afrika və Yaxın Şərqi jurnalistləri və onların təşkilatları ilə fəal işləmişdir. Təşkilat Mərakeşdə jurnalistlərin hüquqlarının qorunmasında, etika sahəsində təlimin təşkilində və internetdən istifadə işində fəal rol oynamışdır. Bu, 1998-ci ildə Fələstin Jurnalistləri Sindikatının və 1999-cu ildə Əlcəzair Milli Jurnalistlər Sindikatının yaradılmasını təmin etmişdir. 1996-ci ildə, Əlcəzair kütləvi informasiya vasitələri işçilərinə qanlı hücumlar və qətl hadisələrindən sonra Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası Əlcəzairdə həmrəylik mərkəzi yaratmış, terrorizmin qurbanı olan jurnalistlərə və onların ailə üzvlərinə bila-

vasitə yardım göstərmək üçün fövqəladə fond yaratmışdır.

Hazırda Afrikada və Yaxın Şərqdə beynəlxalq jurnalistlər təşkilatının aşağıdakı filialları vardır:

Mərakeş Milli Mətbuat Sindikatı (Sindikat Nasionalnı de la Pres Marokeyn, SNPM), Tunis Jurnalıstlər Assosiasiyyası (Assosiasiya des Cornalistes Tanizins, ACT), Əlcəzair Milli Jurnalıstlər Sindikatı (Sindikat Nacionalniy des Coernalistes, SNC), Fələstin Jurnalıstləri Sindikatı (PCS), İsrail Milli Jurnalıstlər Federasiyası və İran Jurnalıstləri Assosiasiyyası (AOIC).

Beynəlxalq Jurnalıstlər Federasiyasının və Ərəb Jurnalıstləri Federasiyasının liderləri 2003-cü il aprelin 12-də Mərakeşin paytaxtı Rabat şəhərində görüşərkən təkid etmişlər ki, bütün jurnalıstlər seyf və təhlükəsizlik şəraitində işləməlidirlər. Onlar tələb etmişlər ki, bütün hökumətlər mətbuat azadlığı qarşısında əngəlləri aradan qaldırsınlar və azad jurnalistikyanın fəaliyyətini təmin etsinlər. İnandıqlarını bildirmişlər ki, bütün dünyada jurnalıstlər plüralizm və demokratiya prinsipləri ətrafında qlobal həmrəylik yaratmaq üçün əməkdaşlıq etməlidirlər. Onlar qeyd etmişlər ki, jurnalıstlərin işinə müdaxilənin və xüsusilə İraqla müharibə dövründə KİV işçilərinin öldürülməsi və vəhşicəsinə qorxudulması yox verilməzdir. Onlar əmin olduqlarını bildirmişlər ki, jurnalıstlərin sosial və professional hüquqlarını yalnız jur-

nalistlərin güclü, müstəqil assosiasiyanı və birliklərinin yaratmaqla qorumaq olar.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası və Ərəb Jurnalistlər Federasiyası hər iki təşkilat arasında əməkdaşlıq nəzarət etmək məqsədilə birləşmiş komissiya yaratmağa razılıq vermişlər. Həmin komissiya aşağıdakı işləri görməlidir:

- İraqda jurnalistlərin iş şəraitini tədqiq etmək;
- Qahirədə mətbuat azadlığı ilə bağlı birləşmiş simpozium təşkil etmək;
- peşə və əmək münasibətləri problemləri üzrə təlim üçün birləşmiş program yaratmaq;
- Ərəb Jurnalistlər Federasiyasının nümayəndəsi də daxil olmaqla Beynəlxalq Xəbər Təhlükəsizliyi Institutunu dəstəkləmək;
- qarşılıqlı əsasda hər iki təşkilatın görüşlərində iştirak etmək üçün tədbirlər görmək;
- gələcək əməkdaşlıq yardım göstərmək məqsədilə hər iki təşkilatın qərargahı arasında birbaşa və davamlı kommunikasiya xətləri yaratmaq.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının üçü Kanadada və dördü Birləşmiş Ştatlarda olmaqla Şimali Amerikada yeddi birləşmiş təşkilatı fəaliyyət göstərir. Bu təşkilatlar KİV-in bütün sektorlarından jurnalistləri təmsil edir.

Hazırda KİV-in təmərküzləşdirilməsi və onun güclü konqlomeratlarının təsiri getdikcə daha da artır.

İsveç Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi İNS-nin təhlükəsizliyi sahəsində kütləvi informasiya vasitələrinin heyəti ilə işi dəstəkləməlidir. Həmin işin dəyəri sonrakı üç il ərzində iki milyon İsveç kronu (təxminən 220 min ABŞ dolları məbləğində) olmalıdır. Pul jurnalistlər və KİV ştatı üçün İNS-nin global təhlükəsizliyi layihəsinə xidmət kimi daxil edilir. Burada keyfiyyətli jurnalistikada təhlükəsizlik mədəniyyətinin yaradılmasına, düşmən ətraf mühitdə işləyən KİV-in bütün şatlı üzvlərinin həyatının qorunmasına cəhd göstərilir.

İNS-i 2003-cü il mayın 3-də yeniliklər, jurnalistlər və münaqişə zonalarında kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələri arasında ölüm hallarının aradan qaldırılması üzrə qruplar tərəfindən yaradılmışdır. Bu, Belçikanın paytaxtı Brüsseldə yerləşən qeyri-kommersiya təşkilatıdır.

Münaqişə barəsində məlumat heç vaxt bütünlüklə təhlükəsiz ola bilməz. Lakin lazımı təlimlə və etibarlı müdafiə avadanlığını əldə etməklə jurnalist özünü daha yaxşı qoruya bilər.

İNS-i Latin Amerikasında, Cənubi və Cənub-Şərqi Asiyada, Afrikada və Yaxın Şərqdə əlaqələndirmə vasitəsilə həyat qabiliyyətli regional şəbəkələri və təhlükəsizlik proqramlarını həyata keçirir. Bu, KİV professio-

nalları arasında təhlükəsizlik təliminə və təhlükəsiz informasiya mübadiləsinə yardım etmək üçün çoxdilli elektron şəbəkəsi yaratmağa imkan verir.

BJF və gender problemləri

Jurnalistikada və həmkarlar ittifaqları hərəkatında gender bərabərliyi uğrunda mübarizə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının fəaliyyətinin mühüm tərkib hissəsidir.

Onun üzvü olan ittifaqlar adından qadınlar tərəfindən beş qitə üzrə gender bərabərliyi konfransı 2001-ci ildə, Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının 24-cü konqresi günündə Koreyanın paytaxtı Seul şəhərində keçirilmişdir. «Keyfiyyət üzrə bərabərlik: jurnalistikada qadınlar üçün standartların tənzimlənməsi» adlanan işin nəticələrinin müzakirəsi konfransın nəzərinə çatdırılmışdır. Burada deyilənlərdən məlum olmuşdur ki, jurnalistikada bərabərliyi təmin etmək məqsədilə qadınlar üçün hələ çox şeylərə nail olmaq lazımdır. Seul konqresi yeddi bənddən ibarət fəaliyyət planı qəbul etmişdir. Həmin bəndlər aşağıdakılardır:

- qadınlar jurnalistikada;
- qadınlar ittifaqda;
- eyni iş üçün bərabər əmək haqqı;
- KIV-də qadınların təsviri;

- Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasında qadınların şəbəkəsi;
- qadınlar Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasında;
- təhsilə qoşulmaq yolu.

BJF və globallaşma

XX əsrin 80-ci illərindən etibarən dünyada radikal dəyişikliklər prosesi başlamışdır. Dövlətlər və vətəndaşlar arasında, dövlət və biznes, özəl kapital, özəl kapitalla vətəndaşlar arasında münasibətlərin yeni sistemi, iqtisadi, sosial inkişaf və bu inkişaf üçün yaradılan şərait nəticəsində bir çox ənənəvi kateqoriyalar öz mənasını dəyişir və beləliklə, dünyanın globallaşması hadisəsi baş verir. Qloballaşmanın isə maliyyə, iqtisadi, siyasi, mədəni, istehlak, dil və bir çox digər ölçüləri vardır. Bu ölçülərin başlıcalarından biri informasiya və kommunikasiya ölçüsüdür.

Qeyd etmək lazımdır ki, globallaşma əslində dünya birliyinin həyat tərzində dəyişikliklərə gətirib çıxarır .

Yeni həyat tərzi isə aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- Dünyanın istənilən guşəsində və istənilən guşəsindən maneəsiz informasiya yayılması.

- Fasiləsiz olaraq sutkada 24 saat baş verən informasiya, maliyyə və iqtisadi axınların hərəkətinin sürətliyi. Qlobal biznes bu gün, necə deyərlər, yuxu nə olduğunu bilmir.

- Həm milli dövlətlərin sərhədləri hədlərində, həm də millətlərarası (beynəlmiləl, transmilli) birliliklərdə yeni birliliklərin formalaşdırılması imkanları.

- Milli birliliklərdən yeni elitaların - qlobal şəbəkələrdə birləşmiş maliyyə, iqtisadi, intellektual, kriminal elitaların yaranması.

- Qloballaşma təkcə nəhəng dövlətlərə deyil, həm də kiçik dövlətlərə, habelə kəndə və ya ayrıca icmaya qədər kiçik vahidlərə də bütün dünya ilə əlaqə yaratmaq imkanı verir.

Müasir informasiya-kommunikasiya şəbəkələri, ən əvvəl Internet kifayət qədər miqyaslı və tutumludur. Bu, kiçik qruplara, o cümlədən etnik qruplara da nəhəng məkanda iştirak etmək, dövlət sərhədlərindən və coğrafi məsafələrdən asılı olmayaraq, bütün nümayəndələri birləşdirməyə şərait yaradır. Eyni zamanda müasir qlobal şəbəkələr kiçik şəbəkələri və qrupları nəinki birləşdirir, həm də bunların birləşdirilməsi və yeni kiçik şəbəkə və

gruplar yaradılmasına imkan verir. Bir sözlə, qloballaşma çox mürəkkəb prosesdir və bu proses təkcə standartlaşdırmanı deyil, həm də son dərəcə böyük rəngarəngliyin meydana çıxmاسını özündə birləşdirir. Burada şəbəkə müxtəlifliyi, məzmunda plüralizm, kommunikasiya mədəniyyətləri və ənənələrində küllilik nəzərə çarpir.

Doğrudur, qloballaşma mədəni sərvətlərdəki fərqləri azalda bilər, modernizmə və modernüstü hadisəyə yol açı bilər. Bununla belə, kiçik mədəniyyətlərin ənənəvi inkişafına, yeni sosial və fərdi keyfiyyətlərin yaranmasına kömək edir.

Qloballaşma ən əvvəl kütləvi informasiya vasitələri sisteminin və ümumən jurnalistikanın əsaslı surətdə dəyişməsinə gətirib çıxarmışdır. Belə bir vəziyyət ədəbiyyata, intellektual fəaliyyətin bütün sahələrinə də təsir göstərmişdir.

«Bi-Bi-Ci Nyus»-un icraçı direktoru Toni Holl hələ 1999-cu ildə demişdi: «Qloballaşma hakimiyyətin və nəzarətin həyata keçirilməsinin ənənəvi üsullarını dağıtmağa doğru aparır. İformasiya inqilabı da bizə bunu vəd edir. Lakin cəmiyyət baş verən hadisələri biliib anla-maqla iki inqilabın sınağına tab gətirə biləcəkmi? Bu, bizim hamımız üçün problemdir».

Qloballaşma Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası üçün əsas sahədir. Qlobal KİV sisteminin sərəncamında ən azı 10 qlobal konqlomerat, regional və ixtisaslaşdırılmış bazarlarla məşqul olan digər 50 şirkət vardır. KİV-in qlobal kommersiya sisteminin ümumi təkanı jurnalistlər üçün professionalizmdən söhbət getdikdə tamamilə mənfidir. Bu isə sosial və demokratik dəyərləri möhkəmləndirmir; ictimai mənafeyə xidmət etmir; daha çox plüralizmə yardım göstərən deyildir; sosial qeyri-bərabərliyin və sosial müstəsnaliğın məhvini işinə xidmət göstərmir. Qloballaşma bütün dünyada demokratik dəyərlərin yayılmasına xidmət etsə də, siyasi və iqtisadi həkimiyət varlı azlığın əllərində cəmləşdirilmişdir.

Belə bir şəraitdə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının və onun birliliklerinin üzvləri aşağıdakı fəaliyyətlə məşğul olmalıdır:

1. Birliliklərin sövdələşmə sənədləri bağlamağa tələbatını ödəmək üçün onların iş fəaliyyətlərini və əmək metodlarını öyrəndikdən sonra qlobal KİV şirkətləri haqqında informasiya vermək;
2. Qlobal KİV şirkətləri hədlərində təşkilatçılıq və ticarət işini gücləndirmək üçün müxtəlif ölkələrdə jurnalist birliliklerinin beynəlxalq həmrəyliyini yaratmaq;

3. Şirkətlərin hədlərində milli səviyyədə beynəlxalq əxlaq kodeksləri, sosial hüquqlar və həmkarlar ittifaqlarının hüquqları ilə bağlı sazişlər vasitəsilə beynəlxalq standartları tənzimləmək.

Əlavə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası və onun regional qanadları qloballaşma siyasetinin tipi müəyyənləşdirilən beynəlxalq görüşlərdə, məsələn, dünya iqtisadi forumunda və dünya sosial forumunda fəal iştirak edirlər.

BJF və insan hüquqları

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası siyasi səciyyəli heç bir məsələyə imza atmamışdır, lakin insan hüquqlarını, demokratiya və plüralizmi irəli sürür, ayrıseckiliyin bütün təzahürlərinə etiraz edir və KİV-dən təbliğat vasitəsi kimi istifadə olunmasını və münaqişəni pisləyir. Bu təşkilat KİV-də plüralizmə, siyasi və mədəni ifadənin azadlığına inanır, həmkarlar ittifaqlarını və insanın digər əsas hüquqlarını müdafiə edir:

- jurnalistlərə qarşı fiziki təhlükələrə, hücumlara qarşı çıxış edir və bütün dünyada KİV-in tənzimlənməsinə nəzarət edir;

- jurnalistika hədlərində müzakirələri ön plana çəkməklə irqçılıyə qarşı mübarizə aparır, yaxşı təcrübəni yayıb, beynəlxalq təşəbbüsleri inkişaf etdirir;
- insan hüquqları, demokratiya və inkişaf barəsində üstünlüyü Neytali mükafatı və jurnalistikaya görə Avropa mükafatı vasitəsilə tanı'yır;
- Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası hədlərində iş yerlərində və birliklərdə qadın jurnalistlərin hüquqları, KIV-də qadınların təsviri və qadınlar üçün şəbəkə yaradılması barəsində müsbət müzakirə aparır;
- peşə etikası kodeksi məsələlərində uşaqların hüquqları, uşaq hüquqları birliyi haqqında anlayışı inkişaf etdirir, birliklər arasında ən yaxşı metodlarla bağlı beynəlxalq mübadiləni dəstəkləyir, uşaqlara daim diqqət yetirilməsi və onların səsinin eşidilməsi üçün imkanlar yaradır;
- BMT-nin Baş Assambleyasında məşvərətçi statusu olan və YUNESKO hədlərində birləşmiş statuslu təşkilat kimi jurnalistlər adından kampaniyalar keçirir.
- Avropa Şurası və digər regional təşkilatlar hədlərində regional səviyyədə jurnalistləri təmsil edir.

BJF və informasiya cəmiyyəti

Burada informasiya cəmiyyəti haqqında məlumat vermək yerinə düşərdi. Qeyd etmək lazımdır ki, «informasiya cəmiyyəti»

anlayışı 1960-cı illerin ikinci yarısında meydana çıxmışdır. Bu barədə təsəvvür A.Tofflerin «üç dalğa» konsepsiyası ilə də bağlıdır.

Termindən ilk dəfə 1966-cı ildə Yaponiyada istifadə edilmişdir. Elmi, texniki və iqtisadi tədqiqat qrupunun məruzəsində deyilirdi ki, informasiya cəmiyyəti dedikdə yüksək keyfiyyətli informasiyanın bolluğu, həm də bu informasiyanın bölüşdürülməsi üçün lazımı vasitələrin olması anlaşılmalıdır. 1978-ci ildə Fransada yeni informasiya texnologiyalarının Fransa cəmiyyətinə təsiri barəsində məruzə hazırlanmışdı. Həmin məruzənin müəllifləri bildirirdilər ki, kompüter texnologiyası Fransanın iqtisadi və sosial böhrandan çıxması, onun iqtisadi suverenliyinin qorunub saxlanması, sosial konsensusa nail olunması vasitəsidir. 1987-ci ildə Avropa Komissiyası telekommunikasiyalar barəsində «Yaşıl kitab» buraxılmışdır. Həmin kitabda təsdiq edilirdi ki, telekommunikasiya şəbəkələri müasir iqtisadi və sosial həyatın əsəb sistemidir. 1988-ci ildə ABŞ-ın telekommunikasiyalar və informasiya üzrə milli administrasiyası «NTIA Telekom 2000 report» məruzəsini dərc etmişdir. Həmin məruzədə qeyd edilirdi ki, telekommunikasiya və informasiya infrastrukturları Amerika və dünya iqtisadiyyatının həyat fəaliyyətinin qorunub saxlanması üçün vacibdir.

Tədqiqatçılar informasiya cəmiyyətinin əsas əlamətlərini müəyyənləşdirmişlər.

İnfopmasiya cəmiyyətinin əsas xüsusiyyələrini aşağıdakı kimi şərh etmək olar:

- Qlobal informasiya mühitinin yaradılması.
- İnfomasiya və kommunikasiya texnologiyalarından kütləvi istifadə edilməsi, sosial və iqtisadi fəaliyyətin yeni formalarının yaranması.
- İnfomasiyanın əmtəəyə çevrilməsi, infomasiya və bilik bazarlarının yaradılması və inkişafi.
- Təhsil sisteminin təkmilləşməsi, beynəlxalq, milli və regional səviyyədə infomasiya mübadiləsi sistemlərinin imkanlarının genişlənməsi hesabına peşə və ümumi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəlməsi.
- Demokratik inkişafın vacib şərti sayılan vətəndaşların və sosial institutların məlumat almaq, onu yaymaq və istifadə etmək kimi hüquqlarını təmin edən mühitin yaradılması.
- Bütün bunlar dünyada olduğu kimi, müstəqil ölkəmizdə də nəzərə alınır və Azərbaycan Respublikasının inkişafi naminə infomasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə milli strategiyada (2003-2012-ci illər) öz əksini tapmış və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 17 fevral tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası infomasiya inqilabına infomasiyaya daha asan yolu tapmaq, daha səmərəli kommunal xidmətini təmin etmək və qərarların

qəbulunda ictimaiyyətin iştirakı üçün demokratiyanın strukturlarını bərpa etmək və yenidən ilhamlandırmaq imkanı kimi baxır. Kommunikasiyaların yeni sistemləri-nə düzgün münasibət informasiyanın hamiya çatdırılması yolunu yaxşılaşdırıa bilər.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası 2003-cü il dekabrın 10-dan 12-dək Cenevrədə keçirilmiş informasiya cəmiyyətində yüksək səviyyədə beynəlxalq görüşünə hazırlıq işlərində iştirak etmişdir. Bu, həmin tədbirin birinci mərhələsi olmuşdur. İkinci mərhələ isə 2005-ci il noyabrin 16-dan 18-dək Tunisdə keçiriləcəkdir. Qeyd etmək lazımdır ki, yüksək səviyyədə bu cür beynəlxalq görüşü 2001-ci lidə Beynəlxalq Telekommunikasiya Birliyinin Şurası keçirmiştir və bu planlar Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən təsdiq edilmişdir. BMT hökmətlərin, qeyri-hökumət təşkilatlarının, vətəndaş cəmiyyətlərinin və özəl sektorun bu sahədəki fəaliyyətini həvəsləndirir.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası informasiya cəmiyyətində yüksək səviyyədə beynəlxalq görüş kimi tədbiri qlobal birliliklər və KİV-lə birlikdə dünya iqtisadiyyatında inkişafı və iş yeri yaratmağı həvəsləndirməyi, KİV-in mənzərəsini genişləndirməyi, vətəndaşların keyfiyyətli jurnalistikyanın yeni sahələrinə cəlb edilməsi yolu ilə demokratik plüralizmi gücləndirməyi misli görünməmiş kimi qiymətləndirir.

BJF və Leyboristlər Partiyasının hüquqları

Qloballaşmanın aşağı tərəfi ilə iş görməklə bağlı mübarizə hər yerdə jurnalistlər ittifaqlarının fəaliyyətinin mühüm mərhələsi hesab edilməlidir. İşçi qüvvəsi dünya iqtisadiyyatının hər bir bölməsində vacib şərt olduğu kimi, KİV-də də acgöz sahibkarların təzyiqi altındadır. Onlar redaksiya büdcələrini azaldır, iş yerlərini ixtisar edir və həmkarlar ittifaqı təşkilatlarının fəaliyyətini pozurlar.

Avropada da vəziyyət belədir. Lakin burada mübarizənin müxtəlif və fərqləndirici xüsusiyyətləri vardır. Müharibədən sonrakı dövrdə Avropanı bir sıra bazar dəyərləri bürümüşdür. Bunlar sosial və mədəni interativlərə əsaslanan xüsusi demokratiya modelinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bunlar sosial münaqişəni minimuma endirmək, demokratik təsisatlarda ictimai öhdəliyi gücləndirmək, güzəranın minimum standartlarını yaratmaq və əhaliyə xidmətlər, sağlamlıq, təhsil və informasiya çatdırmaq üçün işlənib hazırlanmışdır.

Avropada yerləşən, lakin bütün dünyada jurnalistlər üçün dərsləri olan Leyboristlər partiyası qurumlarının ekspert qrupu həmkarlar ittifaqlarının hüquqları üzərində işləyir, Avropa səviyyəsində sahibkarlarla fəhlələr arasında münasibət məsələləri ilə məşqul olur. Bundan məqsəd sosial modeli qoruyub saxlamaqdır.

Jurnalistlər arasında həmrəyliyə xüsusi diqqət yeytilir. Avropa Jurnalistlər Federasiyası Skandinaviya ölkələri və Almaniya, Mərkəzi Avropa ilə Şərqi Avropanın həmrəyliyinin çox vacib hissəsi hesab edilir.

BEYNƏLXALQ JURNALİSTLƏR TƏŞKİLATI

Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı universal səciyyəli jurnalist təşkilatı kimi 1945-ci ilin martında Dünya Jurnalistlər Konqresi tərəfindən elan edilmişdir və onun birinci təsis konqresi 1946-ci ilin iyununda Kopenhagendə keçirilmişdir. Bu konqresdə 21 ölkənin, o cümlədən SSRİ-nin, ABŞ-ın, Polşanın, Çexoslovakianın, Fransanın, Böyük Britaniyanın nümayəndələri iştirak etmişlər. Konqresin çağırılması ideyası 1941-ci ilin dekabrında dağılmış Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının əvəzinə meydana gəlmış Mütəffif q və Azad Ölkələrin Beynəlxalq Jurnalitslər Federasiyasına məxsus idi.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının məqsədləri onun müvəqqəti Nizamnaməsinin aşağıdakı bəndlərində müəyyənləşdirilirdi:

- mətbuatın və jurnalistikanın azadlığını mühafizə etmək, xalqların düzgün və obyektiv informasiya almaq hüququnu qoruyub saxlamaq;
- sərbəst informasiya mübadiləsinin köməyi ilə xalqlar arasında dostluğunu və qarşılıqlı anlaşmanı inkişaf etdirmək;
- jurnalistlərin professional həmrəyliyini inkişaf etdirmək.

Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının 1947-ci ildə Praqada keçirilən ikinci konqresində təşkilatın Nizamnaməsi yekdilliklə qəbul edilmişdir. Həmin Nizamnamədə müvəqqəti Nizamnamədəki müddəalar əsas götürülmüşdür. Elə oradaca qərara alınmışdır ki, BJT-nin rəhbər orqanları Praqaya köçürülsün.

Qeyd etmək lazımdır ki, sovet rejiminin asib-kəsdiyi dövrədə beynəlxalq münasibətlərin pisləşməsi, «soyuq müharibə» küləklərinin əsməsi Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının fəaliyyətinə təsir göstərməyə bilməzdi. Amerika qəzet inhisarlarının təsiri altında olan Qərb jurnalistlər ittifaqlarının nümayəndələri BJT-ni parçalamağa müyəssər oldular. ABŞ, İngiltərə, Belçika və bir sıra digər ölkələrin jurnalist təşkilatları onun tərkibindən çıxdılar və 1952-ci ildə Brüsseldə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasını yaratdılar. Belə bir tədbir sıravi mətbuat işçilərinin iradəsi əleyhinə həyata keçirildi. Onlardan bir çoxu Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatında fərdi üzvlər kimi qaldılar.

Təfriqərilər elə hesab edirdilər ki, Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı öz fəaliyyətini dayandıracaqdır. Lakin onlar yanılmışdır. BJT yaşadı, Nizamnaməsinə sadıq qaldı, adını dəyişdirmədi, Kopenhagen konqresində elan edilmiş prinsiplərə uyğun fəaliyyət göstərdi.

Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının əsas məqsədləri sülhü qorumaq, ictimaiyyəti sərbəst, dürüst və

düzgün məlumatlandırmağın köməyi ilə xalqlar arasında dostluq və əməkdaşlığı möhkəmləndirmək, mətbuat azadlığını və jurnalistlərin hüquqlarını müdafiə etməkdir.)

Təşkilat siyasi, sosial və dini əqidələrindən asılı olmayaraq mütərəqqi, demokratik mövqelərdə duran kütləvi informasiya vasitələrinin işçilərini birləşdirir. Burada jurnalistlərin milli təşkilatları, birlikləri, qrupları, komitələri, həmkarlar ittifaqları, həmçinin fərdi üzvləri təmsil olunurlar. Təşkilata qəbul edilmiş jurnalistlər digər jurnalist təşkilatlarının üzvü kimi qala bilərlər. Jurnalist təşkilatlarının bəziləri BJT-də müşahidəçi statusundan istifadə etmək hüququna malikdirlər.

(Təşkilatın 100-dən çox ölkədən 300.000-dən artıq üzvü vardır. Təşkilatın ali orqanı hər 5 ildən bir çağırılan konqresdir. Konqreslərarası dövrdə rəhbərliyi Rəyasət Heyətinin başçılığı ilə İcraiyyə Komitəsi həyata keçirir.)

Gündəlik iş ilə baş katib məşğul olur. Təşkilatın yanında sosial və professional komissiyalar, habelə klublar və seksiyalar işləyir. Budapeştə, Berlində və Sofiyada jurnalistlərin hazırlanması ilə məşğul olan kurslar fəaliyyət göstərir.

(Təşkilatın rəsmi dilləri ingilis, ərəb, ispan, rus, fransız, alman dilləridir.) Onun EKOSOS (II kateqoriya), YUNESKO («B» kateqoriyası) yanında məşvərətçi statusu vardır.

Təşkilat 1973-cü ilin noyabrında Parisdə YUNESKO tərəfindən KİV üçün təşkil edilmiş etika kodekslərinin kollektiv müzakirəsi ilə bağlı sənəd təqdim etmişdi. Sənəddə jurnalistlərin etika kodekslərinə riayət etmələrinin vacibliyi göstərilirdi. Altı bənddən ibarət olan kodekslər aşağıdakı məsələləri əhatə edirdi:

- Jurnalist dərcə hazırladığı və ya şərh etdiyi informasiyanın dürüstlüğünü yoxlamağa çalışmalıdır. Əgər bu cür yoxlama mümkün deyildirsə, o, informasiyanı şərtlərlə dərc etməli, informasiyanın təhrif olunmasından və ya ixtisarından qaçmalı, nəticədə informasiya yalan olduqda onu düzəltməlidir. Jurnalist dərc etdirdiyi informasiya üçün məsuliyyət daşımalo, professional sirr qaydalarına hörmət etməli və özünə etibar olunmuş informasiyanı bu qaydaları nəzərə almaqla dərc etməli, informasiyanın mənbəyini yalnız yuxarı vəzifəli məsul şəxsin (əgər həmin şəxsin professional sirr qaydaları çərçivəsində hərəkət etdiyinə əmindirsə) tələbi ilə açmalıdır.

- Jurnalist həm ayrı-ayrı şəxslər, habelə dini, etnik və milli qruplar barəsində böhtandan, təhqirdən və yalan məlumat yaymaqdan qaçmalı, vətəndaşların şəxsi həyatına hörmətlə yanaşmalı, bu barədə informasiyanı yalnız onların icazəsi ilə dərc etməlidir. İctimai maraqlı doğuran ayrı-ayrı məlumatlar istisna ola bilər.

- Jurnalist professional ləyaqətə riayət etməyə borcludur. O, informasiya əldə etməyin yol verilməyən

metodlarına can atmamalı, materialı dərc etdiyinə (yaxud dərc etmədiyinə) görə üçüncü şəxslərdən kompensasiya, yaxud mükafat almamalıdır. Jurnalist reklamı kommersiya əsasında özünün professional fəaliyyətindən kənar etməlidir.

- Jurnalist daxili professional münasibətlərdə rəqabətlə mütləq həmrəylik arasında bərabərliyə can almışdır. O, plagiatçılıqda ləkələnməməli, professional, yaxud etnik fəaliyyət prinsipləri çərçivəsində təqib olunan həmkarlarını müdafiə etməlidir. Həm işə götürərkən, həm də professional vəzifələrin bölüşdürülməsi zamanı irqi və dini ayrışęckiliyə yol verməməlidir.

- Jurnalist hər şeydən əvvəl cəmiyyətin mənafelərinə xidmət edir. O öz işində insan hüquqlarının baza prinsiplərinin möhkəmləndirilməsinə və xalqlar arasında daha yaxşı qarşılıqlı anlaşmanın inkişafına kömək etməli, mübahisəli beynəlxalq məsələlərin həllində güc metodlarının qaçılmasız olduğunu bəyənib etiraf etməməli, irqi, dini, etnik və milli düşmənciliyin özündən asılı olmadan həvəsləndirilmsinə yol verməməlidir. Vaxtı-vaxtında konqreslər çağırılır, İcraiyyə Komitəsinin, Rəyasət Heyətinin, komissiyaların, bölmələrin və konqreslərin beynəlxalq jurnalistikianın daha geniş təmsil olunmuş BJT-nin digər orqanlarının iclasları, professional, siyasi və sosial səciyyəli kampaniyalarda, YUNESKO ilə əlaqələrin durmadan genişlənməsində, sülh uğrunda mübarizə mə-

sələlərinə həsr olunmuş tədbirlərdə fəal sürətdə iştirak edir.

BJT öz fəaliyyətində nüvə və digər kütləvi qırğın silahlarının qadağan edilməsi, hamiliqla və tamamilə tərksilah problemləri ilə ciddi məşqul olur. Təşkilat sülh və tərkisilah uğrunda mübarizə məsələlərinə həsr olunmuş bir sıra ən iri beynəlxalq tədbirlərdə, Dünya Sülh Şurasının çoxlu aksiyalarında iştirak etmişdir.

Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının böyük xidmətləri arasında belə bir faktı qeyd etmək yerinə düşərdi ki, həmin qurum Avropa jurnalistləri arasında münasibətlərin prinsipləri haqqında sənədin layihəsini işləyib hazırlamışdır.

Üzeynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı Afrika, Asiya və Latin Amerikasının jurnalist kadrlarının hazırlanmasına böyük diqqət yetirir. Təşkilat yerlərdə seminarlar və kurslar, professional kollokviumlar keçirir, təlim materialları nəşr edir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrin jurnalistləri BJT-nin məktəblərində təkmilləşmə kursları keçirlər.

BJT inkişaf etməkdə olan ölkələrdə gənc jurnalist təşkilatlarını dəstəkləmək məqsədilə 1953-cü ildə Beynəlxalq Jurnalistlər Həmrəyliyi Fondu, 1958-ci ildə Beynəlxalq jurnalist mükafatı, 1974-cü ildə Y.Fuçik adına Fəxri medal təsis etmişdir.

Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı YUNESKO ilə fəal əməkdaşlıq edirdi. Bu əməkdaşlıq əsas etibarı ilə jurnalistlərin hazırlanması, ixtisaslaşdırılmış seminarların keçirilməsi, inkişaf etməkdə olan ölkələrin gənc jurnalistləri üçün dərsliklər nəşr olunması məsələlərini əhatə edir. Təşkilat inkişaf etməkdə olan ölkələrin xalqlarının hüququnu müdafiə etmək uğrunda mübarizə apararaq bəyan ki, həmin ölkələr informasiya hüququna malikdirlər.

BJT bir sıra beynəlxalq jurnalist təşkilatları ilə, o cümlədən Afrika Jurnalistlər İttifaqı, Latin Amerikası Jurnalistlər Federasiyası ilə əməkdaşlıq edir, Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasına daxil olan jurnalist təşkilatları ilə qarşılıqlı anlaşmanın və əlaqələrin inkişafı uğrunda çıxış edirlər.

Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı EKOSOS-da məşvərətçi statusa malik olan qeyri-hökumət təşkilatları Konfederasiyasının, tərksilah, insan hüquqları üzrə elmi-istehsalat cəmiyyətlərinin xüsusi komitələrinin, müstəmləkəciliyə, irqi-ayrışecilikliliyə və aparteidə qarşı yardımçı komitənin üzvüdür, YUNESKO-də məşvərətçi statusuna malik olan beynəlxalq elmi-istehsalat cəmiyyətləri konfranslarının tərkibinə daxildir, sülh, gərginliyin azaldılması, tərksilah, beynəlxalq əməkdaşlıq uğrunda mübarizə məsələləri üzrə beynəlxalq demokra-

tik federasiyaların büyük əksəriyyəti ilə məkdaşlıq edirdi.

Hazırda Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı dünyasının ən kütləvi təşkilatı olsa da, çox çətin dövrünü yaşayır. Onun kollektiv fərdi üzvlərinin sayı ildən-ilə artşa da, SSRİ-nin dağılması nəticəsində baş verən dəyişikliklər onun da fəaliyyətinə mənfi təsir göstərməyə başlamışdır. Təşkilat bu hadisə ilə bağlı xarakterində, strukturunda və ümumi siyasətində baş verən dəyişiklikləri hələ də başa çatdırı bilmir. Təkcə keçmiş SSRİ məkanında deyil, həm də Şərqi Avropada baş verən dəyişikliklər təşkilatın lazımı səviyyədə fəaliyyət göstərməsinə maneəçilik törədir. Bir zamanlar Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının yaranmasında və dünyanın bir nömrəli beynəlxalq jurnalist təşkilatına çevrilməsində çox böyük rol oynamış fəvqəldövlət-SSRİ yoxdur, sosialist dövlətləri artıq digər inkişaf yolu seçmişlər. Buna görə də həmin təşkilatın vəziyyəti son dərəcə çətinləşmişdir. SSRİ-nin dağılması nəticəsində bu ölkəni təmsil edən jurnalistlər birliyi dağılmış və keçmiş SSRİ məkanında 15 müstəqil jurnalistlər birliyi və neçə-neçə digər jurnalist təşkilatları yaranmışdır. Məhz bunun nəticəsində Rusyanın özü də Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının tərkibindən çıxmış və bir zamanlar Sovet hökumətinin mürtəce təşkilat hesab etdiyi Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasına daxil olmuşdur. Əlbəttə, bu, Beynəlxalq Jurnalistlər Təşki-

latına ciddi zərbə idi və belə zərbədən sonra həmin təşkilat hələ də özünə gələ bilməmişdir.

1995-ci ildə Çex Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatını qeydiyyatdan çıxarmış və Praqadakı mənzil-qərargahından məhrum etmişdir. Səbəb kimi təşkilatın «sosializmlə» əlaqələri olduğu göstərilmişdir. Təşkilat beynəlxalq jurnalist təşkilatları ilə əlaqələr yaratmağa və qarşısında duran vəzifələri həmin təşkilatlarla əlaqələndirməyə çalışır.

Qeyd etmək lazımdır ki, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının tərkibində Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatına daxil olmuş Azərbaycan Jurnalistlər Birliyi də məlum səbəblər üzündən həmin təşkilatı tərk etməli olmuşdur. Yuxarıda dediyimiz kimi, Azərbaycanda bu gün fəaliyyət göstərən bir sox jurnalist təşkilatları konfederasiya şəklində Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının tam hüquqlu üzvüdür.

BEYNƏLXALQ MƏTBUAT İNSTİTÜTU

An iri qəzetlərin və mətbuat agentliklərinin baş redaktorlarını və aparıcı jurnalistlərini birləşdirən Beynəlxalq Mətbuat İnstutunun əsası 1951-ci ilin mayında Parisdə qoyulmuşdur. Onun Nizamnaməsində deyilir ki, təşkilatın vəzifəsi mətbuat azadlığını qorumaqdır. İnstutun yaranması tarixində danışarkən bunları demək lazımdır: BMİ 184 ölkədə medianın durumu, mətbuat azadlığının pozulması və ya əksinə, inkişafetmə hallarını müşahidə edir və bu barədə ayrıca illik xülasədə məlumat verir. Bu xülasədə həmçinin ötən ildə mətbuat sahəsində baş vermiş hadisələr də qeyd olunur, müqayisələr aparılır.

1950-ci ilin oktyabrında 15 ölkədən 34 redaktor Nyu-Yorkda yerləşən Kolumbiya Universitetində toplaşmışdır ki, mətbuat azadlığının qorunması və inkişafı, jurnalistika təcrübəsinin artıb genişlənməsi ilə məşğul olacaq qlobal qurum yaratsınlar. Belə bir ideya ikinci dünya müharibəsindən sonra yaranmışdı. Mütəxəssislər inanırdılar ki, BMİ azad mətbuatın daha yaxşı dünyyanın formalasmasında mühüm rol oynaya bilər.

Tarix həmin mütəxəssislərin yanılmadıqlarını çoxdan sübut etmişdir. indi BMİ, doğrudan da, qlobal bir quruma çevrilmişdir, 115 ölkədən üzvləri birləşdirir.

↳ Beynəlxalq Mətbuat İnstytutunun üzvləri əsas etibarı ilə redaktorlardan və nüfuzlu mətbuat orqanlarının icraçı işçilərindən ibarətdir. ↳ Bu yaxınlarda BMİ yeni üzvlük kateqoriyası yaratmışdır. Bu kateqoriyaya mətbuat departamentlərinin rəhbərləri və digər vəzifəli journalislər daxildir. Bir sıra ölkələrdə Beynəlxalq Mətbuat İnstytutunun yerli milli komitələri fəaliyyət göstərir.

Ortaya belə bir sual çıxır: BMİ mətbuat azadlığını qorumaq və inkişaf etdirmək üçün nə edir? İlk növbədə onun üzvləri dünyanın istənilən ölkəsində baş vermiş mətbuat azadlığının pozulması hallarından xəbər tutmağa çalışırlar. Katibliyi medianın dövri monitoringlərini keçirir. Mətbuat azadlığının pozulmasına qarşı ilk addım yazılı etirazlar olur. Bu yolla BMİ beynəlxalq ictimaiyyətin və qurumların diqqətini cəlb etməyə çalışır. Bundan əlavə, BMİ-nin Mətbuat Azadlığı Fondu fəaliyyət göstərir ki, pozulma hallarında bu fonddan istifadə edilir. ↳ BMİ YUNESKO, Avropa Şurası və BMT yanında məşvərətçi statusuna malikdir. Bu təşkilat hər il konqres keçirir. Konqreslər əvvəlcədən razılışdırmaqla ayrı-ayrı ölkələrdə təşkil edilir. ↳

↳ BMİ-nin Nizamnaməsinə görə, onun əsas məqsədləri aşağıdakılardır:

- mətbuat azadlığının qorunması və inkişaf etdirilməsi;

- informasiyanı azad surətdə əldə etmək, sərbəst ötürmək, fikirləri azad ifadə etmək;
- jurnalistlər arasında qarşılıqlı anlaşma yaratmaq;
- millətlər arasında dəqiq və tarazlaşdırılmış informasiya mübadiləsini inkişaf etdirmək;
- jurnalistika təcrübəsinin inkişafına nail olmaq.

İnstitutun rəsmi dilləri ingilis, fransız, ispan və alman dilləridir. Qurum məqsədlərini həyata keçirmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edir: seminarlar, konfranslar keçirir, mübadilə proqramları, treninqlər təşkil edir, jurnalistika ilə bağlı nəşrlərə rəhbərlik edir.

Beynəlxalq Mətbuat İnstitutunun strukturundan danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, onun tərkibinə milli komitələr daxildir. Bu cür komitələr azı 5 üzvü olan ölkələrdə fəaliyyət göstərə bilir. Komitələr BMİ-nin prinsiplərini həyata keçirir, bəzi inzibati məsələlərlə, məsələn, üzvlük haqlarının toplanması ilə məşğul olur, ölkə daxilində konfranslar, seminarlar və digər tədbirlər təşkil edir.

BMİ-nin fəaliyyətində ekspertlər komitəsi xüsusi rol oynayır. Bu komitə İcraedici Şuraya məsləhətlər verir, direktora müxtəlif tədbirərin keçirilməsində kömək edir. Komitə həmçinin Mətbuat Azadlığı Fonduun işinə nəzarət edir.

Beynəlxalq Mətbuat İnstytutunun ilk Nizamnaməsi 1951-ci il mayın 15-16-da Parisdə qəbul olunmuşdur. Bu Nizamnaməyə 1952, 1955, 1959, 1963, 1964, 1966, 1967, 1969, 1972, 1973, 1974, 1978, 1980, 1985, 1995 və 1997-ci illərdə düzəlişlər və dəyişikliklər edilmişdir. Həzirdə Beynəlxalq Mətbuat İnstytutunun İcraedici Şurasının sədri Builfred D.Kiborodur (Nayrobi, Keniya).

Beynəlxalq Mətbuat İnstytutunun 1993-cü ilin 22-24 sentyabrında Avstriyada qəbul olunmuş «Kütləvi yayım haqqında Vyana bəyannaməsi» və 1996-ci ilin 29-31 avqustunda Polşada qəbul olunmuş «İnformasiya agentlikləri haqqında Varşava bəyannaməsi» məşhurdur. Yənə dünyada mətbuat azadlığının qorunmasına xidmət edir.

Elə buradaca qeyd etmək lazımdır ki, sovet dövründə bu təşkilatın fəaliyyətinə düzgün qiymət verilmir, onun mətbuat azadlığını qeyil, sahibkarlıq azadlığını qorumaqla məşğul olduğu bildirilirdi. Sovet tədqiqatçıları Beynəlxalq Mətbuat İnstytutunu antikommunist təbliğatda, SSRİ-yə və sosializm birliyinin digər ölkələrinə qarşı casusluq fəaliyyətində günahlandırırlılar.

Beynəlxalq Mətbuat İnstitutu hüquqi cəhətdən qəzetlərin üzvlük haqları və ianələr hesabına fəaliyyət göstərir. Sovet dövründə bütün bunlara şübhə ilə yanaşılır və bildirilirdi ki, əslində onun büdcəsi Amerikanın müxtəlif mənbələrindən doldurulur. Məsələn, Ford Fondu institutun ilk üç ili üçün 150 min dollar, Rokfeller

Fondu isə 120 min dollar ayırmışdı. Qurumun tarixinə nəzər salsaq, Beynəlxalq Mətbuat İnstitutu mövcud olduğu dövrün ilk on bir ili ərzində iki milyona yaxın ABŞ dolları almışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Beynəlxalq Mətbuat İnstitutu yanında Sovet İttifaqının və digər sosialist ölkələrinin öyrənilməsi ilə məşğul olan xüsusi şöbə yaradılmışdır.

↳ Beynəlxalq Mətbuat İnstitutunun mənzil-qərargahı İsvəçrənin Sürix şəhərində yerləşir. ↘

BEYNƏLXALQ JURNALİST TƏŞKİLATLARININ NƏŞRLƏRİ

Dünyanın bir çox ölkələrində professional jurnalist nəşrləri vardır. Onlar öz səciyyəsi etibarı ilə yeknəsəqdır. Milli jurnalistlər birlikləri tərəfindən nəşr edilən jurnallar, müxtəlif professional nəşrləri və i.a birləşdirən assosiasiyaların nəşrləri buraya daxildir. Bundan əlavə, müxtəlif mətbuat təsisatları, məktəblər və jurnalist birlikləri, mətbuat federasiyaları qəzetlər, universitetlərin jurnalistika fakültələri kütləvi informasiya vasitələri sahəsində sosioloji tədqiqatlara həsr edilmiş elmi jurnallar buraxırlar. Bu jurnallarda jurnalistikanın tarixi, nəzəriyyəsi və təcrübəsi məsələləri öz əksini tapır. Əlbəttə, bütün bunlar yaxşıdır, lakin bizim məqsədimiz beynəlxalq jurnalist təşkilatları tərəfindən buraxılan bir sıra professional nəşrlərdən danışmaqdır.

«A-F-C Informeyşn» (BJF-nin informasiyası) – Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının orqanı olub rübdə bir dəfə çıxır. Redaksiyası Brüsseldə yerləşir. Jurnal 1966-cı ildən ingilis, fransız, alman dillərində çap olunur.

«Демократический журнал» - aylıq jurnal Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının orqanıdır. 1954-cü ildən

etibarən Praqada ingilis, fransız və ispan dillərinində çıxıldı. Jurnalın rus dilində nəşri Moskvada çap olunurdu. «Qazett» (qəzet) – kütləvi kommunikasiya (mətbuat, radio, televiziya, təbliğat, reklam, ictimai rəy) sahəsində tədqiqatlara həsr edilmiş beynəlxalq rüblük jurnal 1955-ci ildən etibarən Leydendə ingilis, alman və fransız dillərində buraxılır.

«Journalism» («Jurnalistika») – rüblük jurnal kimi Beynəlxalq Ali Jurnalist Təhsili Mərkəzinin orqanıdır. 1959-cu ildən etibarən Strasburda fransız və ingilis dillərində nəşr olunur.

BEYNƏLXALQ İNFORMASIYA AGENTLİKLƏRİ

AVROPA MƏTBUAT AGENTLİKLƏRİ ALYANSI

K vropa Mətbuat Agentlikləri alyansı (Alliance Europe Enne des Agences de Presse, European Alliance of Press Agencies) 24 ölkənin informasiya agentliklərini birləşdirən təşkilatdır. Buraya Türkiyənin, Belçikanın, Ruminiyanın, Yunanıstanın, Portuqaliyanın, Niderlandın, İtaliyanın, Avstriyanın, Fransanın, Bolqarıstanın, Macarıstanın, Norveçin, Böyük Britaniyanın, Polşanın, Danimarkanın, İsveçin, Finlandiyanın, İsveçrənin, İspaniyanın və digər ölkələrin informasiya agentlikləri daxildir.

Alyans 1957-ci il avqustun 21-də Strasburq şəhərində informasiya agentliklərinin Avropa texniki konfransında yaradılmışdır.

Alyansın Nizamnaməsində deyilir ki, üzvləri arasında texniki əməkdaşlıq və onların ümumi mənafelərinin öyrənilməsi və bu mənafelərin qorunması məqsədilə təsis edilmişdir. BMT-nin iqtisadi və sosial şurası yanında və YUNESKO-da («B» kateqoriyası) məşvərətçi statusu vardır. Alyansın ali orqanı Baş Assambleyadır və hər il Sürixdə çağırılır. Assambleya prezidentdən, 3 vitse-

prezidentdən və baş katibdən ibarət biro seçir. Qurumun prezidenti vitse-prezidentlər arasından bir il müddətinə seçilir. *(Katibliyin mənzil-qərargahı İtaliyanın paytaxtı Roma şəhərindədir.)*

***ASIYA VƏ SAKIT OKEAN ÖLKƏLƏRİ İNFORMASIYA
AGENTLİKLƏRİ TƏŞKİLATI-OANA***

Asiya və Sakit Okean Ölkələri İformasiya Agenlikləri Təşkilatı- OANA (Organisation of Asia-Pasific News Agencies-OANA) 20 ölkənin 25 informasiya agentliyini birləşdirir. Buraya Türkiyənin, İndoneziyanın, Pakistanın, Əfqanistanın, Malayziyanın, Banqladeşin, İranın, Yaponiyanın, Sri-Lankanın, Monqolustanın, Hindistanın və digər ölkələrin informasiya agentlikləri daxildir.

*L*Təşkilat 1961-ci ilin dekabrında YUNESKO-nun təşəbbüsü ilə Bangkokda Asiyaının milli agentliklərinin konfransında yaradılmışdır və o zaman adı Asiya Ölkələri İformasiya Agentlikləri Təşkilatı (Organisation of Asian News Agencies-OANA) olmuşdur.

OANA 1981-ci ilin noyabrında Kuala-Lumpur şəhərində YUNESKO-nun himayəsi və bilavasitə iştirakı ilə keçən beşinci Baş Assambleyasının iclasnda yenidən qurulmuş, onun tərkibi xeyli genişləndirilmiş, Nizamnaməsində dəyişikliklər edilmiş, Asiya və Sakit okean

ölkələri arasında informasiya mübadiləsinin vahid sistemi yaradılmışdır. ANN (Asia-Pacific News Network-ann) adlanan bu sistem 1982-ci ilin yanvarından etibarən fəaliyyət göstərməyə başlamış və OANA Asiya və Sakit Okean Ölkələri İformasiya Agentlikləri Təşkilatına çevrilmişdir.

OANA-nın Nizamnaməsinə uyğun olaraq, təşkilatın məqsədi Asiya və Sakit okean ölkələri arasında informasiya mübadiləsini genişləndirib asanlaşdırmaqdən, inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında informasiya axınında qeyri-sabitliyin ləğv olunmasında fəal iştirak etməkdən, ölkələrdə dilənciliyin, achiğın, işsizliyin və xəstəliklərin aradan qaldırılmasından, xalqlar arasında sülh və qarşılıqlı anlaşma uğrunda, irqçiliyin və yeni müstəmləkəciliyin təzahürlərinin bütün forma və təzahürlərinə qarşı mübarizə aparmaqdən ibarətdir.)

OANA-nın YUNESKO yanında məşvərətçi statusu vardır («B» kateqoriyası). (Təşkilatın ali orqanı hər üç ildən bir çağırılan Baş Assambleyadır) (İcraedici orqanı Baş Assambleya tərəfindən üç il müddətinə seçilən İcraiyyə Komitəsidir. Bu komitə prezidentdən, üç nəfər vitse-prezidentdən, baş katibdən və beş nəfər üzvdən ibarətdir.

İformasiya mübadiləsinin vahid sisteminin fəaliyyətinə nəzarəti tərkibi İcraiyyə Komitəsi tərəfindən təsdiq edilən Texniki Qrup həyata keçirir. Bu qrup həmçinin sistemin təkmilləşdirilməsinə və fəaliyyətinin əla-

qələndirilməsinə diqqət yetirir. Texniki qrupun tərkibinə ən iri və texniki cəhətdən yaxşı təchiz edilmiş agentliklərin nümayəndələri daxildirlər. Onlar bölüşdürmə mərkəzlərinin funksiyalarını yerinə yetirirlər.

Təşkilatın cari işləri ilə Katiblik məşğul olur. Katiblik isə prezidentin və baş katibin rəhbərliyi altında işləyir.

OANA-nın mənzil-qərargahı növbə ilə Baş Assambleyanın keçirilməsi üçün seçilən ölkələrdə yerləşir. Qeyd etmək lazımdır ki, Təşkilatın mənzil-qərargahı 1987-ci ilin axırınadək Hindistanın paytaxtı Dehlidə olmuşdur.

ÜMUMAFRIKA İNFORMASIYA AGENTLİYİ – PANA

Ümumafrika İformasiya Agentliyi (*Pan African News Agency-PANA*) PANA Afrika-nın 40 ölkəsinin informasiya agentliklərini və informasiya xidmətlərini birləşdirən təşkilatdır. Bu təşkilatın yaradılması barəsində konvensiya Əddis-Əbəbə şəhərində Afrika Birliyi Təşkilatına üzv ölkələrin informasiya nazirlərinin 1979-cu il aprelin 11-də keçirilmiş konfransında bəyənilmişdi. Qurum 1983-cü il mayın 25-dən fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Belə bir tarixin seçilməsi təsadüfi deyildi. Məlum olduğu kimi, ötən əsrin

50-ci illərindən etibarən mayın 25-i Afrikanın azadlığı günü kimi qeyd edilirdi. Məhz həmin gündə Afrika ölkələrinin müstəmləkəçilik əsarətindən azad edilməsi prosesi başlanmışdı və bundan sonra qitənin ölkələri bir-birinin ardınca öz müstəqilliklərini elan etmişlər.

⟨Təşkilatın konvensiyasına uyğun olaraq, PANA-nın məqsədi Afrika ölkələrinin müstəqilliyinin, birliyinin və həmrəyliyinin möhkəmləndirilməsi ilə bağlı Ərəb Birliyi Təşkilatı nizamnaməsinin prinsiplərini yerinə yetirməkdən, qitənin xalqlarının müstəmləkəciliyə, yeni müstəmləkəciliyə, imperializmə, aparteidə, irqciliyə, sionizmə, istismarın və zülmün bütün formalarına qarşı azadlıq mübarizəsinin müdafiəsinə kömək etməkdən, Ərəb Birliyi Təşkilatının üzvləri arasında Afrikanın milli informasiya agentliklərinin məlumatları əsasında qitənin ölkələrinin həyatı barəsində obektiv informasiyanın yayılmasına yardım göstərməkdən ibarətdir.⟩

PANA yarandığı gündən etibarən Afrika qitəsi problemlərinin xarici kütləvi informasiya vasitələrində qərəzli və birtərəfli işıqlandırılmasına qarşı mübarizə aparmağa başlamışdır. [Bu, Afrika Birliyi Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış qurumudur] Formal məşvərətçi statusu olmasa da, YUNESKO ilə sıx əlaqələr saxlayır. [

⟨Təşkilatın rəhbər orqanı hökumətlərarası şuradır.] Şuranın tərkibinə Afrikanın 15 dövlətinin – Əlcəzairin, Anqolanın, Qvineyanın, Zairin, Zambiyanın, Kameru-

nun, Lesotonun, Mavritaniyanın, Mərakeşin, Mozambikin, Nigeriyanın, Ruandanın, Seneqalın, Uqandanın və Efiopiyanın informasiya agentliklərinin və informasiya xidmətlərinin rəhbərləri daxildirlər.

Ümumafrika İformasiya Agentliyi gün ərzində ingilis, fransız və ərəb dillərində 20 min sözdən ibarət 100-dən çox informasiya yayır. PANA-nın Laqosda Qərbi Afrika, Kinşasada Mərkəzi Afrika, Lusakada Cənubi Afrika, Hartumda Şərqi Afrika və Tripolidə Şimali Afrika üçün 5 regional mərkəzi vardır.

Agentlik bloklara qoşulmayan ölkələrin informasiya agentliklərinin əlaqələndirmə komitəsinin tərkibinə daxildir və mənzil-qərargahı Seneqalın Dakar şəhərində yerləşir.

B. f 12.04

*ƏRƏB İFORMASIYA AGENTLİKLƏRİ
FEDERASIYASI – FANA*

Fərəb İformasiya Agentlikləri Federasiyası (Ittihad Vikalət əl-Anba əl-Ərəbiyya Federation of Arab News Agencies – FA-NA, Feteration des Agences de Presse Arabe) 16 ərəb ölkəsinin informasiya agentliklərini birləşdirir. Bu ölkələr Əlcəzair, Mavritaniya, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Liyiya, Yəmən, İraq, Qətər, Küveyt, Livan, Mərakeş, İor-

daniya, Suriya, Səudiyyə Ərəbistanı, Tunis, habelə Fələstindir.)

(Federasiya 1965-ci ildə yaradılsa da, fəaliyyətinə 9 il sonra, yəni 1974-cü ilin aprelində İraqın paytaxtı Bağdad şəhərində federasiyanın Baş Assambleyasının ikinci iclasından sonra başlamışdır.)

(Federasiyanın məqsədi ərəb ölkələrinin milli informasiya agentlikləri arasında professional əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə nail olmaq, onların yeniliklərinin ərəb ölkələrində və xaricdə daha geniş yayılmasını təmin etməkdir.

Eyni zamanda infopmasiya agentliklərinə maddi və texniki yardım göstərir.

Təşkilatın YUNESKO yanında məşvərətçi statusu («C» kateqoriyası) vardır. Hökumətlərarası təşkilat kimi Ərəb Ölkələri Liqası və Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası ilə əlaqə saxlayır.

(FANA-nın ali orqanı Baş Assambleyadır.) Onun iclasları hər il çağırılır və bùrada FANA-nın üzvü olan agentliklərin baş direktorları iştirak edirlər. (İcra orqanı Baş Assambleya tərəfindən 5 il müddətinə seçilən bürodur.) Büronun tərkibinə 5 nəfər daxildir və quruma baş katib rəhbərlik edir.

(FANA-nın mənzil-qərargahı Livanın paytaxtı Beyrut şəhərində yerləşir.)

**LATIN AMERİKASI XÜSUSİ İNFORMASIYA
AGENTLİYİ - ALASEİ**

Latin Amerikası Xüsusi İformasiya Agentliyi (Agencia Latinoi Americana de Servicios Especiales de İformacion-ALASEİ) 1983-cü il oktyabrın 10-da YUNESKO-nun tövsiyəsi ilə Mexiko şəhərində yaradılmışdır. Belə bir təşkilatın yaradılmasından məqsəd Latin Amerikası və Karib dənizi hövzəsi ölkələrində baş verən hadisələr barəsində iri Qərb agentliklərinin yaydıqları təhrif olunmuş informiyalara qarşı durmaq idi. 1983-cü ildə yaradılsa da, əslində 1985-ci ildən fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Agentliyin baniləri Boliviya, Venesuela, Haiti, Dominikan Respublikası, Kosta-Rika, Kuba, Meksika, Nikaraqua, Panama, Ekvadordur. Agentlik iqtisadiyyat, elm, texnika, mədəniyyət, habelə region ölkələrinin integrasiyası məsələləri barəsində analitik xarakterli informasiya yayır. Latin Amerikasında və Karib dənizi hövzəsində, habelə regionun hüdudlarından kənarda 27 ölkəyə informasiya ötürür.

Agentlik Latin Amerikası və Karib dənizi hövzəsi ölkələrində, həmçinin BMT-nin mənzil-qərargahında 26 müxbir məntəqəsi yaratmışdır.

LALASEİ-nin mənzil-qərargahı Meksikanın paytaxtı Mexiko şəhərində yerləşir.

**LATIN AMERİKASI MİLLİ İNFORMASIYA
XİDMƏTLƏRİ TƏŞKİLATI – ASİN**

Latın Amerikası Milli İformasiya Xidmətləri Təşkilatı (Accionde Sistemas Informaticos Nacionales - ASİN) 1979-cu ildə Karakasda keçirilən konransda yaradılmışdır. Onun Nizamnaməsi 1982-ci il aprelin 25-də qüvvəyə minmişdir. Təşkilat Antiqiuva və Barqudanın, Boliviyanın, Venesuelanın, Qayananın, Qondurasın, Qrenadanın, Dominikan Respublikasının, Kolumbiyanın, Kosta-Rikanın, Meksikanın, Nikaraquanın, Panamanın, Perunun, Sent-Kristofenin və Nelisin, Surinamin, Ekvadorun, Yamaykanın informasiya agentliklərini və hökumət mətbuat xidmətlərini, habelə Latin Amerikasının Prensa Latina İformasiya Agentliyini birləşdirir.

Agentliyin hökumətlərarası təşkilat statusu vardır. Bu status 1983-cü ilin oktyabrında Kolumbiyanın Kartaxena şəhərində imzalanmış beynəlxalq saziş əsasında müəyyənləşdirilmişdir.

ASİN-in məqsədi Latin Amerikasının dövlətləri və Karib dənizi hövzəsinin ingilisdilli ölkələri arasında geniş informasiya mübadiləsini təmin etməkdir.

Təşkilatın YUNESKO yanında məşvərətçi statusu («B» kateqoriyası) vardır. Təşkilatın baş redaksiyası hər gün bu təşkilata daxil olan ölkələrin informasiya agent-

likləri və hökumət informasiya xidmətləri üçün orta hesabla 15 min sözdən ibarət 4 informasiya bülleteni buraxır.

İnformasiya Karib hövzəsinin ingilisdilli ölkələri üçün ingilis dilində, Ərəb İnformasiya Agentlikləri Federasiyasının üzvləri olan ölkələr üçün isə ərəb dildində yayılır.

Təşkilatın yaydığı məlumatların mövzuları rəngarəngdir. Burada siyasi məsələlər, iqtisadi və sosial problemlər, mədəniyyət, xarici əlaqə məsələləri işıqlandırılır.

«Təşkilatın ali orqanı olan Baş Assambleya ildə bir dəfə çağırılır.» Baş Assambleya ASİN-in Baş Assambleyasının sessiyaları arasındaki dövrdə fəaliyyətini əlaqələndirib istiqamətləndirən rəhbər komitəni seçir. Operativ və icra katiblikləri təşkilatın texniki oqranları hesab olunurlar.

ASİN-in mənzil-qərargahı Kosta-Rikanın San-Xose şəhərində yerləşir.»

BLOKLARA QOSULMAYAN ÖLKƏLƏRİN İNFORMASIYA AGENTLİKLƏRİNİN PULU

Blokłara Qosulmayan Ölkələrin İnformasiya Agentliklərinin Pulu (News Agencies Pool of Non-Aligned Countries, Pool des Agences de Presse des Pays Non-Aligines) bloklara qo-

şulmayan ölkələrin 94 informasiya agentliyini birləşdirən təşkilatdır.

Həmin təşkilatın yaranma tarixinə diqqət yetirsək görərik ki, Yuqoslaviyanın TANYUQ agentliyi çərçivəsində eksperiment qaydasında 1975-ci ilin yanvarından fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Pulun yaradılması haqqında rəsmi qərar isə 1976-ci ilin iyul ayında bloklara qoşulmayan ölkələrin xarici işlər nazirlərinin və informasiya agentlikləri rəhbərlərinin Hindistanın paytaxtı Dehli şəhərində keçirilən konfransında qəbul edilmişdir.

Pulun Nizamnaməsi 1976-ci ilin avqust ayında Kolomboda bloklara qoşulmayan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının beşinci konfransında təsdiq edilmişdir.

Nizamnaməyə görə, təşkilat öz işini obyektiv və dürüst informasiya axınıni sərbəst surətdə təşkil etmək əsasında qurur, bloklara qoşulmayan ölkələrin əməkdaşlığıni möhkəmləndirməyə cəhd göstərir, dünyada yaranmış yeni informasiya qaydalarını nəzərə alır.

Pul üzv ölkələrin informasiya agentliklərinin jurnalistlərinin və texniki heyətinin peşə hazırlığı üçün kurslar və seminarlar təşkil edir.

Təşkilatın ali orqanı bloklara qoşulmayan ölkələrin informasiya nazirlərinin və informasiya rəhbərliklərinin üç ildən bir çağırılan baş konfransıdır. Həmin konfrans baş konfranslar arasındaki dövrdə Pulun fəaliyyətinə rəhbərlik etmək üçün pul üzvü olan ölkələrin və

Ümumafrika İformasiya Agentliyinin -- PANA-nın nümayəndələrindən ibarət Əlaqələndirmə Komitəsi seçilir. Əlaqələndirmə Komitəsinin iclasları ən azı ildə bir dəfə keçirilir, burada komitənin sədri seçilir. Pulun Nizamnaməsinə müfaviq olaraq, həmin şəxs informasiya agentliyinin rəhbəri, baş konfransın keçirilməsinin təşkilatçısı olur. Qeyd etmək lazımdır ki, təşkilatın dördüncü baş konfransı 1986-ci ilin mart ayında Kubanın paytaxtı Havanada keçirilmişdir. Pulun Əlaqələndirmə Komitəsi və iştirakçı beynəlxalq təşkilatlarla, o cümlədən YUNESKO, BMT və BMT-nin ixtisaslaşdırılmış idarələri ilə əməkdaşlıq edir.

Pul iqtisadi informasiyanın yayılmasına xüsusi diqqət yetirir. Burada 1985-ci ilin sentyabrında iqtisadi informasiya xitmətinin-EKO PUL-un yaradılması bunu sübut edir. İqtisadi informasiya xidmətində 50-yə yaxın informasiya agentliyi iştirak edir.

Pulun üzvü olan 9 informasiya agentliyi informasiya toplanması və yayılması üzrə regional mərkəzlər və zifəsini yerinə yetirir.

Təşkilatın daimi mənzil-qərargahı yoxdur.

BEYNƏLXALQ JURNALİST TƏŞKİLATLARININ İRİ BEYNƏLXALQ QURUMLARLA ƏLAQƏLƏRİ

Beynəlxalq jurnalist təşkilatları qarşılarda duran vəzifələrlə bağlı iri beynəlxalq qurumlarla, o cümlədən BMT, ATƏT, YUNESKO və digər təşkilatlarla daim əlaqə saxlayır, məhz bu təşkilatların köməyi ilə jurnalistikyanın beynəlxalq standartlarının formallaşmasına nail olur, beynəlxalq peşə normalarının yaradılması və inkişafı yolunda böyük xidmət göstərilir. Bu isə jurnalistikyanın beynəlxalq norma və standartlarının tətbiqinə şərait yaradır. Yuxarıda gördükümüz kimi, vicdanlılıq, məsuliyyət, dəqiqlik, insana hörmət, düzgünlük, müstəqillik, ləyaqət, ehtiyatlılıq, həmrəylik jurnalistlər üçün əsas meyarlar olmalıdır.

Ötən əsrin 80-ci illərində BMT-nin kommunikasiya sahəsində siyasetini «dünyanın yeni informasiya və kommunikasiya düzəni» deyilən strateji program əks etdirirdi. 1984-1985-ci illərdə bu programın YUNESKO-da müzakirəsi qızğıın mübahisələrə səbəb oldu. Yaranmış fikir ayrılıqları o yerə çatdı ki, əvvəlcə ABŞ, sonra isə Böyük Britaniya YUNESKO-dan çıxmaq qərarına gəldilər.

Soyuq müharibənin başa çatması ilə bağlı 80-ci illerin sonunda planetin siyasi mənzərəsi ciddi şəkildə dəyişdi. 1989-cu ilin noyabr ayında YUNESKO-nun Baş konfransı kommunikasiya sahəsində yeni strategiya qəbul etdi. Həmin strategiya «informasiyanın sərbəst yayımına, ... inkişaf etməkdə olan ölkələrin kommunika-siya imkanlarının artırılmasına» yardım göstərməyi nə-zərdə tuturdu.

1990-cı ildə bəzi beynəlxalq təşkilatlar yeni siyasi mənzərəni nəzərə alaraq, Fransanın paytaxtı Parisdə Şərqi-Qərb mətbuat nümayəndələrinin görüşünü keçirməyi təklif etdilər. Belə bir görüş fevral ayında baş tutdu. Burada müstəqilliyini yenidə etmiş Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri ilə yanaşı, Qərbi Avropa və Şimali Amerikadan gəlmış 80-ə yaxın jurnalist iştirak edirdi. Bu, Mərkəzi və Şərqi Avropada demokratik proseslərin inkişafına BMT-nin konkret töhfəsi hesab oluna bilərdi. Müzakirə olunan əsas mövzu jurnalistlərin öz işlərini yeni şəraitə uyğun qurması və Şərqlə Qərb arasında mübadilənin inkişaf etdirilməsi zərurəti ilə bağlı idi. Bu müzakirələr BMT-nin və YUNESKO-nun bölgədəki fəaliyyətinin istiqamətlərini müəyyənləşdirməkdə mühüm rol oynadı. Mətbuatın müstəqilliyi, plüralizm və söz azadlığı prinsiplərinin bütün dünyada bərqərar olunması üçün geniş tədbirlər programı işlənib hazırlandı. Bu

məqsədlə bütün qitələrdə mötəbər seminarlar təşkil etmək planlaşdırıldı.

1991-ci ildə müstəqil və plüralist Afrika mətbuatının inkişafına təkan vermək üçün may ayında Namibiyanın Vindhuk şəhərində seminar keçirildi. Seminar iştirakçılarının qəbul etdikləri bəyannamə Afrikada mətbuat azadlığının qorunması, müstəqil və plüralist informasiya vasitələrinin inkişafi üçün zəmin yaratdı. YUNESKO-nun Baş konfransı özünün 26-ci sessiyasında «3 may 1991-ci ildə qəbul edilmiş Bəyannamənin il-dönümünü keçirməyi və may ayının 3-nü hər il Ümumdünya Mətbuat azadlığı günü» kimi qeyd etməyi BMT-nin Baş Məclisindən xahiş etdi.

1992-ci ilin oktyabr ayında Asiyada müstəqil və plüralist informasiya vasitələrinə kömək məqsədilə Alma-Atıda seminar keçirildi. Burada qəbul edilmiş bəyannamə Vindhuk bəyannaməsinin ruhunu və irəli sürdüyü prinsipləri Asiya qıtəsinə gətirdi. 1993-cü ildə isə YUNESKO-nun Baş konfransının təklifini nəzərə alan BMT-nin Baş Məclisi may ayının 3-nü Ümumdünya Mətbuat azadlığı günü elan etdi.

Bu, beynəlxalq jurnalist hərəkatında çox böyük hadisə kimi qiymətləndirilə bilər, çünki bundan sonra dünyada ilk dəfə olaraq yer üzünün bütün ölkələrində vahid mətbuat azadlığı gününün qeyd edilməsi imkanı yaranırdı. 1994-cü ilin mayında Çilinin paytaxtı Santya-

qoda Latin Amerikası və Karib dənizi hövzəsi ölkələrində informasiya vasitələri və demokratianın inkişafına həsr olunmuş seminar keçirildi. Burada Vindhuk bəyannaməsi əsasında tərtib olunmuş bəyannamə eyni prinsipləri Latin Amerikası və Karib hövzəsi ölkələrinə də yaymağı tövsiyə etdi. Çili prezidenti YUNESKO-nun təklifi ilə Santyaqonun meydalarından birinə Ümumdünya Mətbuat azadlığı günü şərəfinə Mətbuat azadlığı meydanı adı verdi. 1995-ci ilin fevralında Toronto şəhərində YUNESKO-nun «Qadınlar və informasiya vasitələri: öz fikrini bildirmək və qərarların qəbul edilməsində iştirak etmək imkanları» mövzusunda keçirdiyi beynəlxalq simpozium Toronto fəaliyyət platformasını qəbul etdi. Qeyd etmək lazımdır ki, həmin platformanın mətni əvvəlcə Nyu-York şəhərində, sonra isə Çinin paytaxtı Pekində informasiya vasitələrində işləyən qadınların problemləri mövzusunda keçirilən diskussiyalar üçün əsas oldu. 1996-ci ilin yanvarında Yəmənin Səna şəhərində ərəb informasiya vasitələrində müstəqilliyə və plüralizmə kömək etmək məqsədilə seminar keçirildi. Bu seminarda qəbul olunmuş Səna bəyannaməsi Vindhuk bəyannaməsinin prinsiplərini ərəb regionuna yaymağı tövsiyə etdi. Mayın 3-də isə Ümumdünya Mətbuat Azadlığı günündə YUNESKO-nun baş direktoru bu təşkilatın nəzdində mətbuat azallığı və məşvərətçi qrup yaradıldığını və

Ümumdünya Mətbuat Azadlığı mükafatının təsis olunduğunu elan etdi.

1997-ci il sentyabrın 3-də İspaniyanın Bilbao şəhərində «YUNESKO-Kiyermo Kano Ümumdünya Mətbuat Azadlığı mükafatı»nın peşəkar fəaliyyətinə görə öz ölkəsində həbs edilmiş Çin jurnalisti Qao Yuya verildiyi elan edildi. Bu, mükafatın ilk təqdimatı idi. Həmin il sentyabrın 10-13-də isə Bolqarıstanın paytaxtı Sofiyada informasiya vasitələrinin müstəqilliyini və plüralizmi dəstəkləmək üçün Avropa seminarı keçirildi. Vindhuk bəyannaməsi əsasında tərtib olunmuş Sofiya bəyannaməsi Avropa ölkələrində də həmin prinsipləri möhkəmləndirməyi tövsiyə etdi.

1997-ci il sentyabrın 13-də qəbul olunmuş Sofiya bəyannaməsinin böyük əhəmiyyətini nəzərə alaraq onun mətnini bütünlüklə veririk:

Zurxu məzənnən artdılar
SOFİYA BƏYANNAMƏSİ

13 sentyabr 1997-ci il

Biz, Birleşmiş Millətlər Təşkilatı İctimai İformasiya Departamentinin (BMTİİD), Birleşmiş Millətlər Təşkilatı Elm, Təhsil və Mədəniyyət Departamentinin (YUNESKO) müstəqil və plüralist informasiya vasitələrinin möhkəmləndirilməsinə dair 10-13 sentyabr 1997-ci ildə Bolqarıstanın

paytaxtı Sofiya şəhərində keçirdikləri Avropa seminari-nın iştirakçıları, Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyan-naməsinin 19-cu maddəsini, BMT Baş Məclisinin 1946-ci il 14 dekabr 59/1 sayılı qətnaməsini (informasiya almaq insan hüquqlarından biridir), habelə Baş Məclisin 1990-cı il 11 dekabr 45/76 sayılı qətnaməsini (informasiya insana xidmət etməlidir), YUNESKO-nun 1989-cu ildə keçirilmiş 25-ci sessiyasında qəbul edilmiş 104 sayılı (milli və beynəlxalq səviyyələrdə söz və təsviri informasiyanın sərbəst yayılmasına kömək göstərmək haqqında) qətnaməsini, YUNESKO-nun 1991-ci ildə keçirilmiş 26 konfransında qəbul edilmiş 4.3 sayılı (Azad, plüralist və müstəqil mətbuat hər bir demokratik cəmiyyətin mühüm elementidir) qətnaməsini və baş direktorun «mətbuat azadlığını, müstəqil və plüralist kütləvi informasiya vasitələrini dünyanın bütün regionlarında dəstəkləmək» təklifini əsas tutaraq, ***təsdiq edirik ki***, müstəqil, plüralist və azad kütləvi informasiya vasitələrinin yaradılması, müdafiəsi və möhkəmləndirilməsi demokratiyanın inkişafı üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Biz bir daha ***qeyd edirik ki***, mətbuatın ikili funksiyası onun ictimai maraq kəsb edən informasiya və ideyaları ötürməsində, habelə dövlət orqanlarının fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirməsindədir.

Biz insanların arzu və ümidişlərinin həyata keçirilmsinin ilkin və dəyişməz şərti olan demokratiya isti-

qamətində ümumdünya hərəkatını, fikir və informasiya azadlığını *müdafıə edirik*. Bu prinsipləri nəzərə almamaq vətəndaş cəmiyyəti qurulmasına mane olmaq deməkdir və totalitarizmin bərpasına gətirib çıxara bilər.

Biz *hesab edirik ki*, hər cür bilavasitə və dolayısı ilə senzura yolverilməzdır; *qeyd edirik ki*, KİV əməkdaşları əvvəlkitək yenə də təqib, zor və işgəncələrə məruz qalır, hədələnir, tutulub saxlanılır, həbs olunur, oğurlanır və öldürülürler. Onlar həmçinin siyasi və iqtisadi təzyiqlərə məruz qalır, siyasi motivlərə görə işdən çıxarılırlar, onlara qarşı qanunlar düzgün tətbiq olunmur, onların fəaliyyətini məhdudlaşdırmaq üçün əlavə qanunlar qəbul edilir. KİV-in informasiya və yenilikləri sərbəst yaymasına, dövri nəşrləri ölkə daxilində və xaricdə yaymasına mane olmaqla bərabər, onların çap avadanlığından, radioötürücü sistemlərdən, Internet və digər rabitə vasitələrindən istifadə etməsinə tez-tez əngəl törədirlər.

Lisenziya alınması, nəzarətçi orqanların özbaşınalıqları, habelə çox yüksək tariflər də kütləvi informasiya vasitələrinin imkanlarını daraldır, onların məlumat ötürürmək və yaymaq hüququnu məhdudlaşdırır.

Biz Avropada və dünyanın başqa bölgələrində jurnalistlərə və digər KİV əməkdaşlarına qarşı törədilmiş qətl və cinayətlərin, demək olar ki, hamısının cəzasız qalmasına ciddi surətdə *etiraz edirik*.

Biz həm BMT sisteminə daxil olan, həm də regional hökumətlərarası təşkilatlari KIV əməkdaşlarına qarşı törədilmiş cinayətlərin açılmasında apardıqları hüquqi tədbirlərin nəticələri barədə məlumat verməyi aidiyyəti dövlətlərdən *tələb etməyə çağırırıq*.

Biz hökumətləri peşəkar fəaliyyətini həyata keçirərkən həbs olunmuş jurnalistləri *azad etməyə çağırırıq*.

Biz mətbuat azadlığı, informasiya əldə etmək hüququ da daxil olmaqla, fikri sərbəst ifadə etmək hüququnu əsas insan hüquqlarından biri sayırıq və BMT Baş Məclisinə *təklif edirik ki*, gələn sessiyada Ümumdünya İnsan Hüquqları bəyannaməsinin müddəalarının, xüsusən 19-cu maddənin həyata keçirilməsi üçün səmərəli tədbirlər müəyyənləşdirən qərar qəbul etsin. Belə bir qərar YİH.B-nin 50 illiyinə mühüm töhfə olardı.

Biz müvafiq hökumətlərarası təşkilatlara və donor müəssisələrə *təklif edirik ki*, dünyanın bütün bölgələrində müstəqil və plüralist informasiya vasitələri yaradılmasına və möhkəmləndirilməsinə kömək məqsədilə səylərini artırınsınlar.

Biz bəyan edirik ki:

1. Həzirdə Mərkəzi və Şərqi Avropanın bir çox dövlətlərində çoxpartiyalı demokratiya istiqamətində gedən müsbət dəyişikliklər müstəqil və plüralist informasiya vasitələrərinin yaranması və inkişafı üçün əlverişli şərait yaradır.

2. Bütün dövlətlər əqidə və mətbuat azadlığının konstitusiya və hüquqi təminatlarını yaratmalı (və ya möhkəmləndirməli), bu azadlıqları məhdudlaşdırın qanunlara yenidən baxmalı, dəyişdirməli və ya ləğv etməlidirlər. Dövlətlər bu təminatlara xüsusi diqqət verməlidirlər. Qanundankənar qadağa və tabular bu azadlıqları məhdudlaşdırıqları üçün yolverilməzdir.

3. Bütün dövlətlər xarici jurnalistlərin bu ölkələrə gəlib-gəlməsi və sərbəst hərəkət etməsi üçün viza verilməsi prosesini yüngülləşdirməli, jurnalistlik fəaliyyətini həyata keçirmək üçün ölkəyə professional avadanlıq gətirilməsinə və ondan istifadə edilməsinə maneəçilik tərətməlidirlər.

4. Dövlət orqanlarının malik olduqları informasiyanı əldə etməkdə jurnalistlərə heç bir maneə yaratılmamalıdır. İnfomasiya mənbəyini açmağa jurnalisti məcbur etmək olmaz. Bunun üçün hüquqi təminatlar olmalıdır.

5. Jurnalistlərin tamamilə müstəqil, nümayəndəli assosiasiyyalarını, birliklərini və ya həmkarlar ittifaqı orqanlarını, habelə redaksiya və nəşriyyat işçilərinin assosiasiyyalarını yaratmaq (yaxud möhkəmləndirmək) lazımdır. Müstəqil jurnalist təşkilatlarının yaradılması yolunda hər cür hüquqi və inzibati maneələr aradan götürülməlidir.

6. Jurnalist işinin peşəkar metodları dövlət qadağalarından və xüsusi maraqlı qrupların təzyiqindən qorunmaq üçün ən yaxşı təminatdır. Özfəaliyyət sahəsində hər cür norma və rəhbər prinsipləri yalnız jurnalistlər özləri müəyyənləşdirə bilərlər. KİV və ya onların əməkdaşlarının peşə fəaliyyəti ilə bağlı mübahisələr məhkəmədə həll olunmalıdır, həm də belə məsələlərə cinayət (və ya hərbi) məcəlləsinin deyil, mülki məcəllənin əsasında baxılmalıdır.

7. Bütün informasiya vasitələrində peşə müstəqiliyi və redaksiya-nəşriyyat azadlığı qəbul edilməlidir. Dövlətə mənsub olan radio-televiziya orqanları və informasiya agentliklərində ilk növbədə islahat aparılmalı, açıq ictimai təşkilat statusu verilməlidir. Radio və televiziya sahəsində yaradıla biləcək tənzimləyici orqanlar həkimiyətdən asılı olmamalıdır. Müstəqil informasiya agentliklərinin, habelə xüsusi və icma informasiya vasitələrinin (o cümlədən kənd rayonlarında) yaradılmasını stimullaşdırmaq lazımdır.

8. Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrindəki sosial-iqtisadi şəraiti, o cümlədən bu subregionun ayrı-ayrı bölgəlerinin spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, beynəlxalq ictimaiyyət (beynəlxalq təşkilatlar, inkişaf agentlikləri və peşəkar assosiasiyalar) müstəqil informasiya vasitələrinin inkişafına yönəlmış uzunmüddətli və sabit maliyyə yardımı ilə bağlı məsələləri ilk növbədə

həll etməlidir. Bundan savayı, Dünya Bankı; Avropa Yenidənqurma və İnkışaf Bankı, bənelxalq təşkilatlar və müvafiq donor təşkilatları informasiya vasitələrinə kredit ayrılması məqsədilə müstəqil fond yaratmaq üçün səylərini birləşdirməlidirlər.

9. Sərbəst informasiya yaymaq imkanlarını genişləndirən kanallar açan yeni informasiya və kommünika-siya texnologiyası plüralizmə, sosial-iqtisadi inkişafa, demokratiyaya və sülhə xidmət edə bilər və etməlidir. Daim ənənəvi KİV-ə aid edilən fikir azadlığının müdafiəsi prinsipi yeni yaranan informasiya vasitələrinə də şamil olunmalıdır.

10. Ksenofobiya, müxtəlif etnik və dini qruplar arasındaki toqquşmalar Avropanın bir çox yerlərində sülh və demokratiya üçün təhlükə törədir. Jurnalist etikası məsələləri üzrə proqramlar hazırlanarkən köhnəfi-kirliyin və bu cür ayrı-seçkilik hallarının doğurduğu təhlükə nəzərdən qaçmamalıdır. Kütləvi ifnormasiya vasitələri etnik və digər azlıqların və nümayəndələrinin jurnalistikaya cəlb edilməsinə şərait yaradan kadr siyaseti yeyitməlidirlər.

11. Münaqişə zonalarından reportajlar hazırlanarkən informasiyanın tərəfsiz olması və yalnız faktlara əsaslanması, yüksək peşəkarlıq normalarının qorunması olduqca vacib əhəmiyyətə malikdir.

12. Kütləvi informasiya vasitələri üzərində sahibliyin və ya plüralizmi məhdudlaşdırın digər nəzarət funksiyalarının bir əldə, o cümlədən dövlətin əlində mərkəzləşməsinə yol verməmək üçün qanunvericilik aktları qəbul edilməli, səmərəli tədbirlər görülməlidir.

13. Cəmiyyətin maraqları mülkiyyət formasından asılı olmayaraq müəyyən edilir. KİV-in sahibləri və onları maliyyələşdirən aşkar olmalı, ictimaiyyətə bu haqda informasiya verilməlidir. Dövlət müxtəlif mülkiyyət formalarının hamısına hüquqi təminat verməli, ictimai fondları onların arasında ayrışdırmaqla təminat vermədən bölüşdürülməlidir.

14. KİV-ə kommersiya və digər təzyiqlərin gücləndiyi şəraitdə onların məzmun və keyfiyyətini yaxşılaşdırmaqla kütləvi informasiya vasitələrinə olan inamı qoruyub saxlamaq xüsusilə vacibdir.

15. Bəyannamənin prinsiplərini həyata keçirmək məqsədilə tədbirlər görmək üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi həmin Bəyannaməni Baş Məclisə, YUNESKO-nun baş direktoru isə Baş konfransa təqdim etməlidir.

İndi də «Mətbuat azadlığı xartiyası»na diqqət yetirək:

«Mətbuat azadlığı xalqın azadlığını təmin edir. Məhz buna görə də ölkə daxilində və dövlət sərhədlərin-

dən kənarda informasiyanın maneəsiz hərəkəti azadlığıının aşağıda sadalanan prinsiplərinin demokratik institutların inkişafında və qorunmasında marağı olan bütün qüvvələrin dəstəklənməsi təqdirə layiqdir:

1.Bilavasitə və dolayısı ilə hər hansı senzura qəbul edilməzdir. Bununla əlaqədar olaraq, məlumatları sərbəst surətdə toplayıb yaymaqdə kütləvi informasiya vasitələrinin hüquqlarını məhdudlaşdırın qanunlar və təcrübə ləğv edilməlidir, yerli və mərkəzi orqanlar işə dərc olunan və ötürülən məlumatların məzmununa müdaxilə etməməli, informasiyanın mənbələrinə girməyi məhdudlaşdırılmalıdır.

2.Müstəqil mətbuat orqanları, televiziya və radio yayımıları bütün ölkələrdə azad sürətdə yaranıb fəaliyyət göstərməlidirlər.

3.Ölkə hakimiyyəti informasiya orqanlarını heç bir iqtisadi, yaxud digər ayrışękiliyə məruz qoymamalıdır-lar. Hökumət informasiya orqanları olan ölkələrdə müstəqil mətbuata çap məhsulu buraxmaq, həmçinin televiziya və radio verilişləri aparmaq üçün zəruri olan bütün materiallar və texniki vasitələr azad surətdə verilməlidir.

4.Dövlət qəzet kağızına, mətbəələrə və yayım sistemlərinə, xəbərlər agentlikləri rabitəsinin kanallarına, televiziya və radio verilişləri üçün tezliklərə və avadanlığa məhdudiyyət qoymamalıdır.

5.Rabitə vasitələrinə nəzarət orqanlarının məlumatların yayılmasını çətinləşdirən və informasiya axınıni məhdudlaşdırın bütün hüquqi, texniki və tarif qaydaları pislənilir.

6.Hökumət informasiya orqanlarının redaktorları müxtəlif fikirləri dərc etmək hüququna malik olmalıdır. Bu müddəə qanunla və təcrübə ilə təsbit edilməlidir.

7.Ölkə daxilində mətbuat orqanları və teleradio verilişləri azad surətdə xarici xəbərlər informasiya xidmətlərinə malik olmalı, geniş kütlə isə xarici məqalələrdən, televiziya və radio verilişlərindən bu cür azad sürətdə istifadə edə bilməlidir.

8.Ölkənin sərhədləri xarici jurnalistlər üçün açıq olmalıdır. Heç bir norma tətbiq edilməməli, vizalar, mətbuat vəsiqələri və digər sənədlər alınması haqqında sorğulara qısa müddətdə əməl olunmalıdır. Xarici jurnalistlərə ölkədə azad hərəkət etmək, rəsmi və qeyri-rəsmi məlumat mənbələrinə girməyə imkan vermək, habelə bütün zəruri professional materialları və aparatları azad sürətdə ölkəyə gətirmək və ölkədən aparmaq hüququnu təmin etmək lazımdır.

9.Jurnalist fəaliyyətinə başlamağa, yaxud tələb-namə yolu ilə lisenziyalar və ya digər rəsmi şəhadətnamələr almağa məhdudiyyətlər ləğv edilməlidir.

10.Jurnalistlər digər vətəndaşlar kimi, şəxsiyyətin toxunulmazlıq və qanun tərəfindən tam müdafiə edilmək

təminatından istifadə etməlidirlər. Hərbi əməliyyat zonalarında işləyən jurnalistlər mülki şəxslər hesab edilirlər və qalan mülki əhaliyə verilən bütün hüquqlardan və təminatlardan istifadə edirlər».

Bu xartiya 1987-ci il yanvarın 16-da senzura problemləri üzrə keçirilən Ümumdünya azadlığın səsi konfransının iştirakçısı olan 34 ölkənin jurnalistləri tərəfindən qəbul olunmuş qətnaməni əks etdirir.

Konfrans Dünyada mətbuat azadlığı üzrə komitə tərəfindən Beynəlxalq Qəzet Naşirləri Federasiyası, Beynəlxalq Mətbuat İnstитutu, Amerikaarası Mətbuat Assosiasiyası, Şimali Amerika Milli Radio Verilişləri Assosiasiyası və Beynəlxalq Dövri Mətbuat Federasiyası ilə əməkdaşlıq çərçivəsində keçirilmişdir.

Azad və müstəqil kütləvi informasiya vasitələrinə təminat verilməsi üçün zəruri olan prinsiplərə dair ümumi razılığı əks etdirən müddəəalar 1989-cu ildə Londonda keçirilən Avropada sülh və təhlükəsizlik müşavirəsinin informasiya forumunun iştirakçıları, 1991-ci ilin sentyabrında bununla əlaqədar ATƏM-in keçirdiyi «dəyirmi masa»nın və 1991-ci ilin noyabrında Oslo şəhərində demokratik institutlar üzrə ATƏM ekspertlərinin seminarında təsdiq edilmişdir. Bunlar eyni zamanda YUNESKO-nun baş direktoru və bir sıra jurnalist təşkilatları tərəfindən bəyənilmişdir.

Beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının böyük miqyaslı beynəlxalq qurumlarla əlaqələrindən danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, dünyada jurnalist hərəkatının demokratikləşməsində, jurnalistlərin hüquqlarının qorunmasında, onlar üçün lazımı şəraitin yaradılmasında bu təşkilatlar fəal iştirak edirlər. Bir çox beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının YUNESKO yanında məşvərətçi statusuna malik olması dediklərimizi bir daha təsdiq edir. Maraqlıdır ki, BMT-nin, ATƏT-in, Avropa Şurasının, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının, Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin qərarlarında və tövsiyələrində jurnalistlərin, xususilə də beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının fəaliyyətinə mühüm əhəmiyyət verilir, onların işinin daha da yaxşılaşdırılması üçün tədbirlər görülür. YUNESKO-nun hələ 1983-cü ildə qəbul etdiyi «Jurnalistikada peşə etikasının beynəlxalq prinsipləri» bu gün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir və həmin prinsiplərin tətbiqi lazımı səmərəsini verir.

1994-cü ilin dekabrında Praqada nazirlərin IV Avropa konfransı kütləvi kommunikasiya vasitələri sahəsində siyaset məsələsini müzakirə edərkən «Jurnalist azadlıqlarının pozulması haqqında» bəyanat vermiş və bildirmişdir ki, konfransın iştirakçıları olan nazirlər və nümayəndə heyətlərinin başçıları söz və informasiya azadlığının, plüralizmin, Avropada demokratiyanın və demokratik təhlükəsizliyin tərəfdarıdırıllar və qitədə jur-

nalistlərin hüquqlarının qorunmasına çalışırlar. Onlar belə hesab etmişlər ki, jurnalist xəbərlər və informasiya haqqında məlumat verərkən tam müstəqil olmalıdır. Qərarda Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinə tövsiyə edilmişdir ki, təhlükəli ezamiyyətlərdə, yaxud gərginlik və münaqişələr şəraitində olan jurnalistlərin müdafiəsinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş təcili iş görsün.

Bütün bunlar göstərir ki, beynəlxalq qurumlar jurnalistlərin, onların birləşdikləri beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətini daim diqqət mərkəzində saxlayır, dünyada jurnalistikanın demokratik əsaslarla inkişafına yardım göstərirlər.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ MƏNBƏLƏR

Azərbaycan dilində

Mazanlı İ. Söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyi: mili və beynəlxalq təminat. Terminlər və anlayışlar. Bakı, 2005

Məmmədli C. Jurnalistikaya giriş. Bakı, 2001

Məmmədli C. Müasir jurnalistika. Bakı, 2003

Vəliyev H. Dünya informasiya agentlikləri. Bakı, 2003

Türk dilində

Kabacalı Alpay. Türk basınında demokrasi. Ankara, 1994

Giritli İnceoğlu Yasemin. Uluslararası medya. İstanbul, 2000

Rus dilində

Ворошилов В. Журналистика. Санкт-Петербург, 2000

Газетный мир. Краткая справочная книга. Москва, 1971

Голядкин Н.А. История отечественного и зарубежного телевидения. Москва, 2004

Зарубежная журналистика накануне XXI века. Часть I. Москва, 2002

Зарубежная печать (краткий справочник). Москва, 1986
История мировой журналистики. Учебное пособие. Москва – Ростов-на-Дону, 2004

Мелюхин И.С. Информационное общество: истоки, проблемы, тенденции развития. Москва, 1999.

От книги до Интернета. Журналистика и литература на рубеже нового тысячелетия. Москва, 2000

Прохоров Е.П. Введение в теорию журналистики. Учебное пособие. Москва, 2002

Прохоров Е.П. Журналистика и демократия. Учебное пособие. Москва, 2004

Профессиональная этика журналистов. Том I. Москва, 1999

Məsləhət görülən Internet saytları

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı	— www.un.org
ATƏT-in Demokratik Təsissatlar və İnsan Hüquqları Bürosu	— www.osce.org/odihr
Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası	— www.ifj.org
Media Education Foundation	— www.mediaed.org
Rusiya Jurnalistlər İttifaqı	— www.rju.ru
Beynəlxalq Mətbuat İnstitutu	— www.freemedia.at

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
Müasir beynəlxalq jurnalist hərəkatının xüsusiyyətləri	7
Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası	12
BJF Avropada	19
BJF Amerikada	19
BJF Afrikada	20
BJF və gender problemləri	24
BJF və qloballaşma	25
BJF və insan hüquqları	29
BJF və informasiya cəmiyyəti	30
BJF və leyboristlər Partiyasının hüquqları	34
Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatı	36
Beynəlxalq Mətbuat İnstitutu	45
Beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının nəşrləri	50
Beynəlxalq informasiya agentlikləri	52
Avropa Mətbuat Agentlikləri Alyansı	52
Asiya və Sakit Okean Ölkələri İformasiya Agentlikləri Təşkilatı	54
Ümumafrika İformasiya Agentliyi.....	55
Ərəb İformasiya Agentlikləri Federasiyası	57
Latin Amerikası Xüsusi İformasiya Agentliyi	59
Latin Amerikası Milli İformasiya Xidmətləri Təşkilatı	60
Bloklara Qoşulmayan Ölkələrin	

İnformasiya Agentliklərinin PULU	62
Beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının iri beynəlxalq qurumlarla əlaqələri	64
İstifadə olunmuş mənbələr	81

**МЕЖДУНАРОДНЫЕ
ЖУРНАЛИСТСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ**
(учебное пособие)
 Баку-2005

**BEYNƏLXALQ
JURNALİST TƏŞKİLATLARI**
(dərs vəsaiti)

Fiziki çap vərəqi 10,5. Qarnituru times.
 Kağız formatı 60x841/16.

Kitab “Uniprint” nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində
 hazır diapositivlərdən çap olunmuşdur.
 Bakı-2005